

Politička hagiopografija

Stropnik, Nina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:299569>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

POLITIČKA HAGIOTOPOGRAFIJA: SV. IVAN NEPOMUK U ISTRI
I HRVATSKOM PRIMORJU

Nina Stropnik

Mentor: dr. sc. Sanja Cvetnić, red. prof.

Zagreb, 2023.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

POLITIČKA HAGIOTOPOGRAFIJA: SV. IVAN NEPOMUK U ISTRI I HRVATSKOM PRIMORJU

Political Hagiotopography: St. John of Nepomuk in Istria and Croatian Littoral

Nina Stropnik

SAŽETAK

Sv. Ivan Nepomuk češki je svetac čije se čašćenje proširilo u XVIII. stoljeću nakon kanonizacije (1729.). Njegovo čašćenje naročito su promicali vladari Habsburške Monarhije u sklopu pobožnosti poznatih kao *pietas austriaca*. Osim uobičajenog ikonografskog značenja sveca, na području koje je bilo pod vlašću Habsburgovaca sv. Ivan Nepomuk imao je i političko značenje te je neformalno označavao granice habsburškog teritorija. Ovaj se rad bavi isključivo javnim skulpturama sv. Ivana Nepomuka postavljenima na području Istre i Hrvatskog primorja koji su pripadali području Monarhije. Na temelju dostupne literature i terenskog istraživanja, pruža pregled poznatih javnih skulptura sv. Ivana Nepomuka u Istri i Hrvatskom primorju kao važan primjer političke hagiopografije. Uvodni dio govori o ikonografiji i hagiografiji ovoga sveca, donoseći informacije o stvarnim događajima i legendi koja okružuje sv. Ivana Nepomuka. U pregledu čašćenja sv. Ivana Nepomuka objašnjeni su glavni razlozi širenja njegova kulta. Oni se nezaobilazno moraju sagledati iz političke perspektive; od utjecaja odluka donesenih tijekom Tridentskoga sabora do važnosti koje je sv. Ivan Nepomuk imao kao dio pobožnih praksi koje su promicali vladari Habsburške Monarhije. Bitnu su ulogu u širenju pobožnosti prema sv. Ivana Nepomuka imali su također i isusovci. Iako je o sv. Ivanu Nepomuku u istraživanju drugih hrvatskih područja pisano, o spomenicima navedenima u radu ne postoji istraživanje u kojem su objedinjeni kao cjeloviti korpus, nego su dosada napravljene samo pojedinačne studije i pregledi. Najveći dio rada posvećen je kataloškoj obradi javnih skulptura sveca uz slikovne priloge. Posljednji dio rada donosi zaključak izveden na temelju kataloške obrade i poznavanja svečeve povijesti i ikonografskog prikazivanja, pri čemu je u obzir uzeto i njegovo političko značenje.

Rad je pohranjen u knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 90 stranica, 28 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: sv. Ivan Nepomuk, Istra, Hrvatsko primorje, javni spomenik, kip, politička hagiopografija, Habsburška Monarhija, *pietas austriaca*.

Mentor: dr. sc. Sanja Cvetnić, red. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Sanja Cvetnić, red. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; dr. sc. Tanja Trška, doc., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; dr.sc. Danko Šourek, izv. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Datum prijave rada: 24.01.2023.

Datum predaje rada: 30.08.2023.

Datum obrane rada: 02.10.2023.

Ocjena: odličan (5)

Izjava o autentičnosti rada

Ja, Nina Stropnik, diplomantica na Istraživačkom smjeru – umjetnost renesanse i baroka diplomskog studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom »Politička hagiopografija: sv. Ivan Nepomuk u Istri i Hrvatskom Primorju« rezultat istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz navedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 30. kolovoza 2023.

Vlastoručni potpis:

Nina Stropnik

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. SVETI IVAN NEPOMUK	3
2.1. Povijest i legenda	3
2.2. Hagiografija i čašćenje.....	6
2.2.1. <i>Pietas austriaca</i>	8
2.2.2. Utjecaj Tridentskog sabora	11
2.3. Ikonografija	12
3. KRITIČKI OSVRT NA LITERATURU	16
3.1. Istra.....	16
3.2. Hrvatsko primorje	17
4. KATALOG DJELA	25
4.1. Istra	26
4.1.1. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, TINJAN	26
4.1.2. Kip sv. Ivana Nepomuka u blizini župne crkve sv. Nikole, PAZIN	30
4.1.3. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, GRAČIŠĆE	32
4.1.4. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, PIĆAN	35
4.1.5. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, MOŠĆENICE	38
4.2. Hrvatsko primorje	40
4.2.1. Kip sv. Ivana Nepomuka u kapelici blizu sušačkog mosta, RIJEKA.....	40
4.2.2. Kip sv. Ivana Nepomuka na mostu preko Rječine, LUCINSKI VIR.....	49
4.2.3. Kip sv. Ivana Nepomuka na pilu u blizini crkve sv. Margarete, BAKAR	50
4.2.4. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, CRIKVENICA	54
4.2.5. Kip sv. Ivana Nepomuka u grobljanskoj kapeli, CRIKVENICA.....	62

4.2.6. Kip sv. Ivana Nepomuka na mostu, NOVI VINODOLSKI	64
4.2.7. Kip sv. Ivana Nepomuka na zapadnoj strani luke, SENJ	67
4.2.8. Kip sv. Ivana Nepomuka na mostu, SENJ.....	69
5. ZAKLJUČAK	70
6. POPIS LITERATURE	74
7. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA	81
8. SUMMARY	84

1. UVOD

Sv. Ivan Nepomuk češki je svetac mučenik iz XIV. stoljeća, najpoznatiji kao zaštitnik sakramenta ispovijedi i putnika na mostovima. Zbog načina svoje mučeničke smrti (bačen s Karlova mosta u rijeku Vltavu u Pragu), javni su kipovi sv. Ivana Nepomuka bili postavljeni uglavnom na mostovima. Nakon Tridentskoga sabora, njegova važnost raste, a u XVIII. je stoljeću zahvaljujući zalaganju habsburških vladara svetac bio beatificiran (1721.) i kanoniziran (1729.). Čašćenje sv. Ivana Nepomuka bilo je i politički motivirano, pa se tako posebice častio u Habsburškoj Monarhiji kao dio *pietas austriaca*, dobivši dodatnu ulogu neslužbenog čuvara austrijskih granica.

S ovom sam se temom susrela prvi put tijekom diplomskoga studija u okviru kolegija *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora*. Politizacija čašćenja i širenja likova svetaca na određenom području (Habsburška Monarhija) zainteresirala me te potaknula da odaberem upravo tu temu za pisanje diplomskoga rada. Tema javnih spomenika posvećenih sv. Ivanu Nepomuku na području Istre i Hrvatskog primorja bila mi je zanimljiva i zbog mogućnosti da se u istraživanju služim raznovrsnim metodološkim pristupima, od autopsije spomenika i istraživanja literature do povijesno-umjetničke i ikonografske analize. Tijekom istraživanja, imala sam se prilike susresti i s konzervatorskim opaskama povjesničara umjetnosti o potrebi čuvanja te vrste spomenika.¹ Nisam imala puno prilike za arhivsko istraživanje, jer u kontaktu sa župnim uredima, a oni su primarni izvor za lokalnu sakralnu baštinu, nisam dobila pozitivne odgovore što se tiče mogućnosti istraživanja arhivske građe vezane za podizanje spomenika, naručitelje i umjetnike. Stoga sam se u istraživanju i pisanju diplomskoga rada služila sekundarnim izvorima, odnosno mjesnim povjesničarima i povjesničarima umjetnosti koji su u XX. i u XXI. stoljeću obrađivali spomenutu građu prema njima dostupnim izvorima.

Cilj istraživanja ovog rada bila je obrada javnih spomenika posvećenih sv. Ivanu Nepomuku kao svecu čije je čašćenje bilo uvelike vezano uz političke razloge. Bavila sam skupinom političkih spomenika javne namjene na području Istre i Hrvatskog primorja, razumljivih u okviru habsburških napora da kroz zajedničke pobožnosti i vjerske prakse (procesije, hodočašća i sl.)

¹ Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura u javnim prostorima središnje Istre“, u: *Anali*, 21-25, (ur.) Božidar Pejković, zbornik radova simpozija „Skulptura na otvorenom“ (Klanjec, 21.-23. svibnja 2003.), Klanjec: Galerija Antuna Augustinčića, 2006., str. 236.

objedine i povežu brojne narode koji su sačinjavali Monarhiju (lat. *pietas austriaca*).² Riječ je o pograničnom području teritorija koji je bio dio Habsburške Monarhije.

Javni spomenici sv. Ivana Nepomuka bili su promatrani kao dio političke ikonografije, stoga su ih Habsburgovci koristili za neformalno obilježavanje pripadnosti teritorija. Ti su dijelovi Hrvatske za vrijeme Habsburške Monarhije a zatim Austro-ugarske bili dio Pazinske knežije odnosno od XIX. stoljeća Markgrofovije Istre, te Austrijskog primorja i Ugarskog primorja. Središnji je dio Istre stoljećima bio pod vlašću Habsburgovca, u sklopu teritorijalne administrativne jedinice zvane Pazinska knežija (grofovija). Pazinska je knežija od XII. stoljeća bila dijelom Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti, te su pod nju spadali mjesta Pazin, Tinjan, Pićan i Gračišće.³ Nakon stoljetnih borbi s Mletačkom republikom, od kraja XVIII. stoljeća cijela Istra potpada pod vlast habsburških vladara te se od polovice XIX. stoljeća šire područje Istre pod vlašću Austrije (koje obuhvaća i dijelove današnje Slovenije) naziva Markgrofovija Istra.⁴ Začeci Austrijskog primorja nastaju u drugoj polovici XVIII. stoljeća, a do 1777. godine dijelom Austrijskog primorja postaju Rijeka, Bakar i Trsat.⁵ Ugarsko je primorje pak obuhvaćalo preostali dio područja koje sam obrađivala u radu, dakle pod njime su se nalazili gradovi Novi (Vinodolski), Crikvenica i Senj.⁶ Nakon raspada Austro-ugarske 1918. godine sve te teritorijalne administrativne jedinice su ukinute i prestaju postojati, ali ostaci kulturnog i umjetničkog naslijeđa nastavili su postojati i u novim državama koje su obuhvatile to područje.

2 Habsburškim je vladarima na svojem teritoriju pobožnost predstavljala važan oslonac u vladanju. Pobožnost je za Habsburgovce ujedno bila i određenje prava vlasti i potvrda vladarskog položaja obitelji.

Usp. Anna Coreth, *Pietas Austriaca*, West Lafayette: Purdue University Press, 2004. [Prvo izdanje 1959.], str. 1.

3 Pazinska knežija, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/283/pazinska-knezija> (pregledano 21. kolovoza 2023.).

4 Pazinska knežija, https://hr.wikipedia.org/wiki/Pazinska_kne%C5%BEija (pregledano 21. kolovoza 2023.).

5 Austrijsko primorje, <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=70826> (pregledano 21. kolovoza 2023.).

6 Hrvatsko primorje, https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatsko_primorje (pregledano 21. kolovoza 2023.).

2. SVETI IVAN NEPOMUK

2.1. Povijest i legenda

Sv. Ivan Nepomuk (lat. Ioannes Nepomucenus [Pragensis], tal. Giovanni Nepomuceno, eng. John of Nepomuk, njem. Johann von Nepomuk, češ. Jan Nepomucký)⁷ katolički je svetac, čašćen kao mučenik ispovjedne tajne.

Rođen je na zapadu Češke između 1340. i 1350. godine,⁸ u gradiću Pomuku (kasnije Nepomuk) kod Plzeňa.⁹ Njegov je otac bio mjesni načelnik ili župan po imenu Velfin.¹⁰

Prema povijesnim podacima, Ivan Nepomuk zaposlio se 1370. godine u Pragu kao javni bilježnik u praškom nadbiskupskom uredu, a 1377. godine postao je njegovim upraviteljem.¹¹ Godine 1380. Ivan Nepomuk primio je svećeničko pomazanje, i te iste godine postaje župnik župe sv. Gala u Pragu istovremeno radeći kao savjetnik nadbiskupa Ivana Jenštejna.¹² Iduće je godine sv. Ivan Nepomuk završio studij prava u Pragu sa titulom bakalaureata odlučivši nastaviti daljnji studij u Padovi. Kao izvanredan i sposoban student, Ivan je 1386. godine izabran za rektora studenata porijeklom iz zemalja sjeverno od Alpi. Godine 1387. završio je studij prava u Padovi kao doktor prava. Po povratku u Češku, sv. Ivan Nepomuk krenuo se strelovito uspinjati ljestvicama crkvene hijerarhije pa je tako imenovan kanonikom zborne crkve Sv. Egidija u Pragu, zatim je 1389. godine postao kanonikom i u crkvi Sv. Petra i Pavla u Višegradu, da bi 1390. godine prešao iz župe Sv. Gala u Žatec kao arhiđakon.¹³

Najvažniji dio Ivanova života odvio se tijekom njegova rada kao generalnog vikara nadbiskupije u Pragu. Godine 1389. Ivan postaje generalni vikar pod nadbiskupom Ivanom Jenštejnom koji je

7 Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien, sv. II, Iconographie des saints*, G-O, Paris: Presses universitaires de France, 1958., str. 728.

8 EC [Emilian Cevc], „Ivan Nepomuk“, u: Anđelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [Peto dopunjeno izdanje, prvo izdanje 1979.], str. 283.

9 Erhard Gorys, *Leksikon svetaca*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 2003., str. 182.

10 Josip Antolović, *Duhovni velikani, Sveci Katoličke crkve*, I. dio: siječanj – lipanj, Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1998., str. 463.

11 Erhard Gorys, *Leksikon svetaca*, 2003., str. 182.

12 Josip Antolović, *Duhovni velikani*, 1998., str. 463.

13 Isto, str. 463.

bio glavna figura češke Crkve.¹⁴ Kao generalni vikar, Ivan Nepomuk bavio se pitanjem odnosa između Crkve i države koji su u to doba bili izrazito zategnuti i složeni.

Dolaskom na prijestolje 1378. godine, češki kralj Vjenceslav IV. (1378. – 1419.) krenuo se uplitati u crkvena pitanja, želeći prisvojiti crkvena dobra te proširiti svoju vlast i na češku Crkvu.¹⁵ Iako je borba između nadbiskupa Jenštejna i kralja Vjenceslava trajala godinama, sve je kulminiralo 1392. i 1393. godine. Godine 1392. nadbiskup Jenštejn javno je prosvjedovao protiv kraljevih pokušaja uzurpacije i njegova ponašanja naspram klera. Kralj Vjenceslav želio je ograničiti nadbiskupovu vlast a to je namjeravao učiniti preko benediktinskog samostana u Kladrubyju. Nakon smrti opata Raceka iz Kladrubyja, namjeravao je podijeliti teritorij praške nadbiskupije tako što bi ondje osnovao novu biskupiju na čije bi čelo postavio svoga pouzdanika.¹⁶

Taj kraljev pokušaj uplitanja u crkvene poslove doveo je 1393. godine do vrhunca dugotrajan sukob između praškoga nadbiskupa Jenštejna i kralja. Nakon smrti staroga opata 1393. godine, monasi su sami izabrali njegovog nasljednika. Kao generalni vikar praške nadbiskupije, Ivan Nepomuk je po nadbiskupovoj naredbi protiv kraljeve volje potvrdio izbor novoga opata u Kladrubyju.¹⁷ Taj je čin kralja razbijesnio, a kako je nadbiskup Jenštejn pobjegao iz Praga, pred kraljem ga je zastupao upravo Ivan Nepomuk.¹⁸ Kralj Vjenceslav dao je zatvoriti Ivana Nepomuka i još nekoliko svećenika. Zatvorenici su bili mučeni, a u njihovom je mučenju sudjelovao i sam kralj paleći ih bakljom.¹⁹ Naposljetku su zatočeni svećenici ipak bili pušteni na slobodu pod uvjetom da su se zakleli da neće govoriti o mučenju koje su proživjeli. No, Ivana kralj nije pustio na slobodu. Zbog svojeg velikog ugleda i poštenja, Ivan Nepomuk za kralja je bio najopasniji od svećenika koje su uhitili i mučili. Kralj je smatrao da Ivan neće htjeti šutjeti o onome što je proživio,²⁰ te je to potpisalo Ivanovu smrtnu presudu.

14 EC, „Ivan Nepomuk“, u: *Leksikon ikonografije*, 2006. [prvo izdanje 1979.], str. 283.

15 Ivan Sirovec, *Sveti i blaženi Katoličke crkve za sve dane u godini*, Zagreb: Naklada sv. Antuna, 2011., str. 183.

16 Josip Antolović, *Duhovni velikani*, 1998., str. 463-464.

17 Isto, str. 464.

18 EC, „Ivan Nepomuk“, u: *Leksikon ikonografije*, 2006. [prvo izdanje 1979.], str. 283.

19 Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 728.

20 Josip Antolović, *Duhovni velikani*, 1998., str. 464.

Izvori se ne slažu u potpunosti oko okolnosti i događaja te sudbonosne noći. U noći 20. ožujka²¹ ili 20. svibnja 1393. godine,²² kralj je dao baciti Ivana Nepomuka u rijeku Vltavu s Karlova mosta u Pragu. Postoje dvije verzije okolnosti Ivanove smrti. Prema jednoj verziji, Ivan je bio bačen vezanih ruku i nogu, s drvenim klinom koji mu je držao usta otvorenima. Prema drugoj verziji, Ivanovo je tijelo bilo stavljeno u vreću i onda bačeno u rijeku.²³ Nakon što su ga bacili u Vltavu, jedni izvori navode da se oko Ivanove glave navodno ukazala aureola s pet zvijezda,²⁴ a drugi da je tajanstvena svjetlost zasjala iznad njegova mrtva tijela koje je plutalo po površini rijeke.²⁵

Postoji i druga verzija okolnosti koje su dovele do smrti sv. Ivana Nepomuka, iako je način njegove mučeničke smrti jednak. Riječ je o legendi kasnijeg postanka prema kojoj je kralj Vjenceslav dao baciti sv. Ivana Nepomuka s Karlovog mosta u rijeku Vltavu zato što potonji nije htio izdati ispovjednu tajnu i odati kralju kraljičine grijeha, nego je radije otrpio mučeničku smrt.²⁶

Nakon pronalaska, tijelo Ivana Nepomuka izvađeno je iz rijeke i pokopano u crkvi sv. Križa. Kasnije, njegovo je tijelo preneseno u prašku katedralu sv. Vida i ondje sahranjeno,²⁷ a tamo se nalazi i danas. Kada je 1719. godine bio otvoren grob sv. Ivana Nepomuka u katedrali sv. Vida (neotvaran od vremena ukopa) u povodu procesa svečeve beatifikacije, našli su neraspadnut i očuvan njegov jezik.²⁸ Nakon papinog odobrenja procesa kanonizacije sv. Ivana Nepomuka 1722. godine, radio se popis čuda vezanih uz sveca te je tu uvršteno bilo i čudo o neraspadnutu jeziku. Godine 1725. crkveni dostojanstvenici i stručnjaci ponovno su otvorili svečev grob radi ispitivanja. Jezik je tada nađen osušen i sivo-smeđe boje, no ubrzo se obnovio i poprimio prirodnu formu i boju, osim jednog malenog nepromijenjenog dijela. Ta su čuda priznata u Rimu 1729. godine²⁹ te su se interpretirala kao potvrda Ivanove posvećenosti svećeničkoj prisezi na šutnju.

21 Ivan Sirovec, *Sveti i blaženi Katoličke crkve*, 2011., str. 183.

22 Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 728.

23 Isto, str. 728.

24 EC, „Ivan Nepomuk“, u: *Leksikon ikonografije*, 2006. [prvo izdanje 1979.], str. 283.

25 Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 729.

26 EC, „Ivan Nepomuk“, u: *Leksikon ikonografije*, 2006. [prvo izdanje 1979.], str. 283.

27 Josip Antolović, *Duhovni velikani*, 1998., str. 464.

28 Ivan Sirovec, *Sveti i blaženi Katoličke crkve*, 2011., str. 183.

29 Sanja Cvetnić, „Alegorija milosti govora i milosti šutnje Ivana Krstitelja Rangera u Krapini: natpisi i vizualna egzegeza“, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 48, 2005., str. 128.

2.2. Hagiografija i čašćenje

Nedugo nakon njegove mučeničke smrti, češki je narod započeo s čašćenjem Ivana Nepomuka kao sveca.³⁰ Izvorna verzija događaja, prema kojoj je sv. Ivan Nepomuk bačen s Karlovog mosta iz političkih razloga, bila je podnesena Papi u izvješću nadbiskupa Jenštejna.³¹ No, Ivan Nepomuk proglašen je svetim na temelju legende da nije htio izdati ispovjednu tajnu. Ta se legenda pojavljuje tek polovicom XV. stoljeća kada teolog i povjesničar Thomas Ebendorfer u djelu *Chronica regum Romanorum* navodi legendu o Ivanovom odbijanju da oda kraljičinu ispovijed. Iako se na temelju povijesnih izvora to ne može potvrditi niti odbaciti, nakon objave tog djela ta se legenda brzo proširila i stopila sa likom sv. Ivana Nepomuka te je on postao primjer svećenika mučenika, zaštitnika ispovjedne tajne. Nekoliko desetljeća kasnije taj hagiografski navod ponavlja Jan iz Krumlova, a zatim taj podatak prenose drugi povjesničari sve do XVII. stoljeća kada češki isusovac Bohuslav Balbín sastavlja svečev životopis za djelo *Acta Sanctorum* objavljeno 1680. godine.³² Upravo je ta kasnija verzija okolnosti smrti Ivana Nepomuka uvrštena u Rimski martirologij te je datum njegova štovanja 16. svibnja: „Pragae, in Bohemia, sancti Joannis Nepomuceni, Metropolitanae Ecclesiae Canonici; qui, frustra tentatus ut sigilli sacramentalis fidem proderet, martyrii palmam, in flumen Moldavam dejectus, emeruit.“³³ Zato se sv. Ivan Nepomuk časti kao zaštitnik ispovjedne tajne (*protomartyr del Sacramental Sigillo*).³⁴ Iako je 1752. godine Giuseppe Simone Assemani u vatikanskim tajnim arhivima³⁵ otkrio zaboravljena djela praškog nadbiskupa Ivana Jenštejna u kojima se spominju povijesno utemeljeni razlozi i okolnosti političke smrti Ivana Nepomuka, u to je vrijeme Ivan Nepomuk već bio kanoniziran s

³⁰ Erhard Gorys, *Leksikon svetaca*, 2003., str. 182.

³¹ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 729.

³² Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji i ikonografija sv. Ivana Nepomuka u Hrvatskoj“, u: *Hagiologija. Kultovi u kontekstu*, (ur.) Ana Marinković, Trpimir Vedriš, Zagreb: Leykam international, 2008., str. 162-163.

³³ 16. Maji, Sanctus Ioannes Nepomucenus, <http://www.liturgialatina.org/martyrologium/15.htm> (zadnje pregledano 10. svibnja 2023.).

³⁴ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 729.

³⁵ Usp. Archivio apostolico vaticano, <https://www.archivioapostolicovaticano.va/content/aav/it.html> i Vatikanski tajni arhivi, https://hr.wikipedia.org/wiki/Vatikanski_tajni_arhivi (zadnje pregledano 10. svibnja 2023.).

ustanovljenom ikonografijom zasnovanom na legendi. Ivan Nepomuk tako je postao svetac zaštitnik putnika na mostovima, ispovjednika te zagovornik od poplava.³⁶

Čašćenju sv. Ivana Nepomuka protivili su se pristaše Jana Husa, tj. češki reformatori tzv. husiti. Prema njima, kult sv. Ivana Nepomuka uveden je i naglašen da bi se umanjila važnost kulta Jana Husa i njegovih zamisli, što je doista i bio jedan od razloga.³⁷

Ivan Nepomuk beatificiran je 31. svibnja 1721. godine, a papa Benedikt II. kanonizirao ga je 19. ožujka 1729. godine.³⁸ Kratki vremenski raspon između beatifikacije i kanonizacije povezan je sa zalaganjem obitelji Habsburg. Habsburški su vladari Leopold I. i Josip I. u sklopu pobožnosti na području austrijske vlasti (*pietas austriaca*) određene svece naročito izdizali i čistili, a među njima i sv. Ivana Nepomuka. Iako je sv. Ivan Nepomuk izvorno bio lokalni svetac praške nadbiskupije, u XVIII. se stoljeću, u vrijeme katoličke obnove i poslijetridentske borbe protiv protestantizma, njegovo čašćenje ubrzano širi Habsburškom Monarhijom ali i Europom.³⁹

Osim Habsburgovaca, isusovački je red također imao važnu ulogu u širenju i popularizaciji kulta sv. Ivana Nepomuka na srednjoeuropskom području, a zatim i u ostatku Europe te svijeta. Budući da je sv. Ivan Nepomuk bio idealan argument pojedinih dogmi koje su protestanti odbacivali, već 1732. godine, ubrzo nakon kanonizacije, bio je izabran za sekundarnog zaštitnika isusovačkog reda.⁴⁰ Bohuslav Balbín, autor jedne od najvažnijih hagiografija ovoga sveca iz 1670. godine koja je izvršila izniman utjecaj na širenje legende o sv. Ivanu Nepomuku, bio je upravo isusovac.⁴¹ O povezanosti isusovaca s likom sv. Ivana Nepomuka govori i činjenica da se u isusovačkoj crkvi *II Gesù* 16. svibnja još uvijek održavaju svetkovine povodom blagdana sv. Ivana Nepomuka.⁴²

³⁶ Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 163.

³⁷ Josip Antolović, *Duhovni velikani*, 1998., str. 464 i Usp. Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 729.

³⁸ Sanja Cvetnić, „*Alegorija milosti govora*“, 2005., str. 128.

³⁹ Anna Coreth, *Pietas Austriaca*, 2004. [Prvo izdanje 1959.], str. 84.

⁴⁰ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 729.

⁴¹ Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 163.

⁴² Émile Mâle, *L'art religieux après le Concile de Trente : étude sur l'iconographie de la fin du XVIe siècle, du XVIIe, du XVIIIe siècle, Italie, France, Espagne, Flandres*, Paris: Librairie Armand Colin, 1932., str. 71-72.

Kao zaštitniku mostova, njegovi se kipovi ili njemu posvećene kapele postavljaju na mostove,⁴³ i to ponajviše na području Habsburške Monarhije: u Češkoj, u Austriji, u južnoj Njemačkoj, u Sloveniji te sjevernoj Hrvatskoj.⁴⁴ Iako vezan prvenstveno uz srednjoeuropski prostor i habsburški teritorij, manje brojan i manje važan ali svejedno prisutan, kult sv. Ivana Nepomuka postojao je i na području Francuske i Italije.⁴⁵ Tako je u Veneciji bio čašćen kao zaštitnik ispovjedne tajne i kao zaštitnik od poplava.⁴⁶

2.2.1. *Pietas austriaca*

Vežanost habsburških vladara uz sv. Ivana Nepomuka počinje već u XV. stoljeću. Friedrich III. Habsburg dao je sv. Ivanu Nepomuku na važnosti kada je potaknuo Thomasa Ebendorfera da napiše hagiografiju toga sveca. Jedan od razloga za to zasigurno je bila činjenica da je češki kralj Vjenceslav IV. dolazio iz suparničke kraljevske kuće, te to što ga događaji i smrt sv. Ivana Nepomuka nikako nisu prikazivali u pozitivnom svjetlu.⁴⁷

Habsburška vladarska obitelj na svojem je teritoriju prakticirala pobožnost kao važan oslonac u vladanju. Pobožnost je za Habsburgovce ujedno bila i određenje prava vlasti i potvrda vladarskog položaja obitelji.⁴⁸ Najizraženija forma tako zvane *pietas austriace* vidjela se u pridavanju velike važnosti čašćenju kulta Euharistije (*pietas eucharistica*) i kulta Bogorodice (*pietas mariana*). No, Habsburgovci su u sklopu *pietas austriace* častili i brojne svece.⁴⁹ Svetački kultovi vezani uz vladare bili su značajni u političkom smislu, kao što su na primjer sv. Ignacije Lojolski, sv. Leopold, sv. Karlo Boromejski, sv. Terezija Avilska, itd. Svaki je habsburški vladar imao nekog svojeg sveca kojega je naročito častio. U širenju kulta sv. Ivana Nepomuka važnu ulogu imao je

⁴³ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 729.

⁴⁴ EC, „Ivan Nepomuk“, u: *Leksikon ikonografije*, 2006. [prvo izdanje 1979.], str. 284.

⁴⁵ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 730 i Usp. Émile Mâle, *L'art religieux après le Concile de Trente*, 1932., str. 72.

⁴⁶ Usp. Stephanie Peršić, *Mletački i srednjoeuropski utjecaji u ikonografiji sakralne baštine XVII. i XVIII. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020. i Antonio Niero, „I patroni di Venezia“, u: *Il Culto dei santi a Venezia*, (ur.) Silvio Tramontin, Venecija: Edizioni Studium Cattolico Veneziano, 1965., str. 86-87.

⁴⁷ Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 162-163.

⁴⁸ Anna Coreth, *Pietas Austriaca*, 2004. [Prvo izdanje 1959.], str. 1.

⁴⁹ Isto, str. 81.

ženski dio habsburške obitelji. Njegovo se čašćenje tako raširilo i bilo prihvaćeno u čitavom Habsburškom carstvu već i prije svečeve kanonizacije. Nakon kanonizacije 1729. godine, broj prikaza sv. Ivana Nepomuka u slikarstvu i kiparstvu te izgradnja titularnih crkava se povećava.⁵⁰ Ubrzo sv. Ivan Nepomuk postaje jedan od najčašćenijih svetaca, tim više što se koristio za obilježavanje političkih granica habsburškog teritorija.⁵¹

Karta Habsburške Monarhije iz 1740. godine čiji je autor Matthäus Seutter jasno prikazuje kako su izrada slika te podizanje kipova i crkava posvećenih sv. Ivanu Nepomuku pratili pomicanje habsburških granica.⁵² Na tom se teritoriju provodila snažna katolička obnova, ali ne zbog protestantizma već zbog stoljetnih utjecaja Osmanskog carstva. Prvi i najveći zagovornik čašćenja sv. Ivana Nepomuka na (po)novo osvojenom teritoriju početkom XVIII. stoljeća bila je država, točnije sami habsburški vladari.⁵³ Vladarsko veličanje i širenje čašćenja sv. Ivana Nepomuka preuzeli su viši carski vojni i državni dužnosnici,⁵⁴ te su onda oni dalje širili kult sv. Ivana Nepomuka želeći pokazati time ne samo svoju vjersku pobožnost i odanost Katoličkoj crkvi već i habsburškim vladarima te Monarhiji. Iako postoje brojni primjeri, kao jedan primjer uzet je grof Karlo Josef Batthyány. On je bio visoki vojni dužnosnik i hrvatski ban koji je 1756. godine poklonio zagrebačkoj katedrali relikvijar s česticom jezika sv. Ivana Nepomuka koji je izradio zlatar Joseph Moser.⁵⁵ Kao drugi primjer mogu se navesti hrvatski ban Franjo Nadasdy i njegova supruga Suzana Malatinski, udovica grofa Ivana Kazimira Draškovića. Ispred svojih dvoraca i posjeda na području sjeverne Hrvatske, Franjo Nadasdy i Suzana Malatinski postavili su skulpture posvećene sv. Ivanu Nepomuku.⁵⁶ O rastu važnosti sveca i dubokom ukorjenjivanju među

⁵⁰ Isto, str. 81-85.

⁵¹ Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 165.

⁵² Sanja Cvetnić, „St. John of Nepomuk on the South-Eastern Border of the Monarchy: Marking the Territory“, u: *Johannes von Nepomuk: Kult – Künste – Kommunikation*, (ur.) Ramona Hocker, Werner Telesko, Beč: Hollitzer Verlag, 2023., str. 291 i Usp. Nova et accurata tabula REGNORUM ET PROVINCiarUM DALMATIÆ, CROATIÆ, SCLAVONIÆ, BOSNIÆ, SERVIÆ, ISTRIÆ ET REIP. RAGUSANÆ [...], Studio et Impensis MATTHAEI SEUTTERI, [...] edita AUGUSTÆ VINDELICOR. [1740.], obojeni bakrorez, 58 × 50 cm. Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zbirka karata, S-JZ_XVIII-42.

⁵³ Isto, str. 291-292.

⁵⁴ Isto, str. 295.

⁵⁵ Isto, str. 295.

⁵⁶ Doris Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, 2008., str. 400.

stanovnike Monarhije govori i činjenica da se u XVIII. i XIX. stoljeću na teritoriju Habsburške Monarhije sve češće djeci, kako pučana tako i plemića, daje ime Ivan Nepomuk.⁵⁷

Na području današnje Hrvatske posebno je važno izdvojiti Slavoniju i sjevernu Hrvatsku kao regije s najvećom zastupljenošću pobožnosti prema sv. Ivanu Nepomuku, kako u javnim skulpturama tako i u okviru crkvene umjetnosti. Krajem XVII. stoljeća velika je većina slavonskih veleposjednika isticala pobožnost prema sv. Ivanu Nepomuku (a samim time i državi) upravo kroz podizanje njemu posvećenih skulptura ili kapela.⁵⁸

U Istri i Hrvatskom primorju, u dijelovima koji su bili pod vlašću Habsburgovaca, veći su gradovi imali javne skulpture sv. Ivana Nepomuka. Danas brojne skulpture sv. Ivana Nepomuka više nisu na izvornom mjestu, te su kroz stoljeća doživjele različite sudbine.⁵⁹ Budući da su kipovi sv. Ivana Nepomuka imali neformalnu ulogu obilježavanja granica Habsburške Monarhije, neki od gradova u kojima su se nalazili javni kipovi ovoga sveca su Senj, Novi Vinodolski, Crikvenica, Bakar i Sušak.

U Dalmaciji koja je bila pod višestoljetnom vladavinom Mletačke republike postoji samo nekoliko izoliranih slučajeva čašćenja sv. Ivana Nepomuka. U Omišu sv. Ivan Nepomuk gradski je zaštitnik, a Cvito Fisković navodi da se sv. Ivan Nepomuk časti u Makarskoj te u splitskoj crkvi sv. Filipa.⁶⁰ U Dubrovniku se u katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije nalazi mramorni oltar sv. Ivana Nepomuka. Oltar je napravljen zahvaljujući zalaganju srijemskog biskupa Dubrovčanina Nikole Gjivovicha (Đivovića), koji je bio i savjetnik carice Marije Terezije. Mramorni oltar izrađen je između 1776. i 1778. godine, a Daniel Premerl kao mogućeg kipara predlaže Giovannija Antonija Cybeija.⁶¹

⁵⁷ Ivan Roth, *Javni spomenici sv. Ivana Nepomuka u istočnoj Slavoniji*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2016., str. 14. i Usp. Ivo Marochino, *Grad Bakar kroz vijekove*, Bakar: Gradski muzej, 1978., str. 161-162: „...g. 1804. popravio ga [kip sv. Ivana Nepomuka] je gradski kapetanalni [sic!] sudac u Bakru Ivan Nep. Thianich.“.

⁵⁸ Isto, str. 13.

⁵⁹ Sanja Cvetnić, „St. John of Nepomuk“, 2023., str. 300.

⁶⁰ Usp. Cvito Fisković, „Doprinos biskupa Đivovića dubrovačkoj likovnoj baštini“, u: *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 28 (1990.), str. 85.

⁶¹ Daniel Premerl, „Oltar sv. Ivana Nepomuka“, u: „Stoljeće opremanja barokne katedrale“, u: Katarina Horvat-Levaj (ur.), *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, Dubrovnik, Zagreb: Gradska župa Gospe Velike; Institut za povijest umjetnosti, 2014., str. 241-253.

2.2.2. Utjecaj Tridentskog sabora

Tridentski sabor trajao je od 1545. do 1563. godine, a kao jedan od glavnih razloga njegova održavanja bila je katolička obnova i protureformacijsko djelovanje u vjerski podijeljenoj Europi. Zgroženi prodajom indulgencija i dekadencijom te nedoličnim ponašanjem unutar svećeničkih i visokih crkvenih redova, protestanti su krenuli odbacivati određene prakse i dogme Katoličke crkve. Sakramentu euharistije tako su pripisali samo simboličku vrijednost, a sakrament ispovijedi su odbacivali.⁶² Usto, protestantski teolozi protivili su se i važnosti uloge svećenika-ispovjednika tvrdeći da je za oprost grijeha potreban samo strah na temelju svijesti o grijehu i samo vjera (*sola fides*), a ne ispovijed grijeha pred ispovjednikom (*confessio secreta*). Isticali su da je ispovijed zapravo samo propis Četvrtog Lateranskog sabora a ne božanskog prava (*iure divino*).⁶³

U obranu sakramenta ispovijedi, katolički su teolozi iznijeli brojne dokaze da pokažu nužnost i opravdanost ispovijedi što se onda prenijelo i u umjetničku produkciju doba nakon Tridentskog sabora. Vraćajući se na početke Crkve (*ad fontes*) i njenog djelovanja,⁶⁴ katolički su teolozi argumente nalazili u djelima prvih velikih i važnih kršćanskih figura te u Bibliji. Bellarmin je tako u svojoj knjizi protiv protestantskih razmišljanja kao primjere ispovijedi i kajanja naveo sv. Petra – prvoga papu, Mariju Magdalenu, kralja Davida i rasipnog sina.⁶⁵

No niti jedan svetac nije tako potpuno i izravno branio čast sakramenta ispovijedi i pomirenja kao sv. Ivan Nepomuk.⁶⁶ Poznat kao mučenik šutnje prema legendi da ga je kralj dao baciti s mosta u rijeku Vltavu zbog čuvanja kraljičine ispovjedne tajne, praški je svetac iz XIV. stoljeća tako postao zaštitnikom ispovjednika te najvećim i najvažnijim argumentom Katoličke crkve o svetosti sakramenta ispovijedi.

⁶² Émile Mâle, *L'art religieux après le Concile de Trente*, 1932., str. 65.

⁶³ Sanja Cvetnić, „Alegorija milosti govora“, 2005., str. 127.

⁶⁴ Sanja Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb: FF-press, 2020. [Prvo izdanje 2007.], str. 47.

⁶⁵ Émile Mâle, *L'art religieux après le Concile de Trente*, 1932., str. 66-70.

⁶⁶ Isto, str. 71.

2.3. Ikonografija

Lik sv. Ivana Nepomuka uvijek se prikazuje u baroknoj ispovjedničkoj svećeničkoj odori. Odjeven je u roketu, koja je na krajevima bogato ukrašena čipkom, a ispod koje se nalazi reverenda. Na glavi ima biret, a preko rokete nosi mocetu. Ponekad je prikazan i sa stolom prebačenom oko vrata. S obzirom da svetac uvijek nosi baroknu ispovjednu odoru svećenika-ispovjednika, samim svojim likom sv. Ivan Nepomuk predstavlja sakrament ispovijedi.

Kao simbol čuvanja ispovjedne tajne pod cijenu života, sv. Ivan Nepomuk često se prikazuje sa prstom na ustima,⁶⁷ no i s lokotom na ustima, s povezom preko ustiju, ili pak uz latinske riječi TACUI (šutio sam). Još jedan atribut koji često ima je i aureola sa pet zvijezda koje podsjećaju na misterioznu svjetlost koja se pojavila iznad njegove glave kada mu je tijelo plutalo po Vltavi.⁶⁸ Postoji i tumačenje prema kojem pet zvijezda evociraju pet rana Kristovih ili pak pet slova u riječi TACUI.⁶⁹ U jednoj ruci sv. Ivan Nepomuk redovito drži raspelo prema kojem zaneseno gleda, a u drugoj palminu granu kao simbol mučeništva.

To predstavlja jedan od najčešćih ikonografskih tipova prikazivanja sv. Ivana Nepomuka, napravljen po uzoru na kip sv. Ivana Nepomuka koji je izradio Jan Brokoff 1683. godine i koji se nalazi na Karlovom mostu u Pragu. Po modelu Jana Brokoffa, Wolff Hieronymus Heroldt izlio je brončani kip.⁷⁰ Ta skulptura predstavlja prvu javnu skulpturu sveca, pa je i samim time očit uzor za brojna djela.

⁶⁷ EC, „Ivan Nepomuk“, u: *Leksikon ikonografije*, 2006. [prvo izdanje 1979.], str. 284.

⁶⁸ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 730.

⁶⁹ Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 164.

⁷⁰ Sochy na Karlově mostě, <https://vanderkrogt.net/statues/object.php?webpage=CO&record=czpr023#ao> (zadnje pregledano 10. svibnja 2023.).

Slika 1. Jan Brokoff, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1683., Karlov most, Prag

Druga važna skulptura u Pragu jest srebrni oltar sv. Ivana Nepomuka u svetištu Katedrale sv. Vida gdje se na sarkofagu nalazi svečeva skulptura u klečećem stavu, a oko njega su anđeli. Taj je oltar osmislio poznati austrijski arhitekt i kipar Joseph Emanuel Fischer von Erlach što govori o (političkom) značaju kulta sv. Ivana Nepomuka. Oltar od srebra izradili su 1736. godine bečki zlatar Johann Joseph Würth i venecijanski kipar Antonio Corradini.⁷¹ Prikaz sveca na ovom oltaru predstavlja drugi najčešći ikonografski tip sv. Ivana Nepomuka.

⁷¹ Sanja Cvetnić, „*Alegorija milosti govora*“, 2005., str. 128.

Slika 2. Joseph Emanuel Fischer von Erlach, Johann Joseph Würth, Antonio Corradini, Oltar i grobnica sv. Ivana Nepomuka, 1736., Katedrala sv. Vida, Prag

Postoje i drugi atributi koji se pojavljuju uz lik sv. Ivana Nepomuka. Jedan od čeških atributa koji je pojavljuje uz sv. Ivana Nepomuka jest most kao atribut neposredno vezan uz svečevu mučeničku smrt. Most kao atribut sv. Ivana Nepomuka javlja se prvenstveno u slikarstvu a rjeđe u drvenoj skulpturi.⁷² U javnim skulpturama on izostaje jer se javne skulpture sv. Ivana Nepomuka najčešće postavljaju na most ili u blizinu mosta te „tako postaju atribut posuđen iz stvarnosti“.⁷³ Rijetko se pojavljuju atributi lopoča koji simbolizira utapanje⁷⁴ te odrezanog jezika kao simbola ispovjedne tajne koju sv. Ivan Nepomuk nije htio odati.⁷⁵ Kao Ivanov atribut spominje se i sidro.⁷⁶

⁷² Tanja Trška Miklošić, „Prilog poznavanju zidnog oslika u crkvi sv. Ivana Nepomuka u Stupniku“, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 54, 2011., str. 171.

⁷³ Isto, str. 175 i Usp. Doris Baričević, *Barokno kiparstvo*, 2008., str. 400.

⁷⁴ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 730.

⁷⁵ Tanja Trška Miklošić, „Prilog poznavanju zidnog oslika“, 2011., str. 170 i Usp. Anđelko Badurina, *Hagiotopografija Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2006.

⁷⁶ Usp. Anđelko Badurina, *Hagiotopografija Hrvatske*, 2006. Kao attribute sv. Ivana Nepomuka, Badurina navodi „sidro, most, odrezan jezik, biret“.

Iako je najčešći ikonografski tip upravo onaj po uzoru na Brokoffov kip na Karlovom mostu u kojem je svetac prikazan s raspelom u jednoj ruci i palminom granom u drugoj, odjeven u baroknu ispovjedničku odoru, postoje i prošireni ikonografski prikazi u kojima se uz sv. Ivana Nepomuka pojavljuje jedan ili više malih anđela, ili se Ivan nalazi među krvnicima koji ga bacaju s mosta.⁷⁷ Kada je riječ o primjercima javne skulpture, Doris Baričević (2008.) navodi kako su na hrvatskom području prošireni ikonografski prikazi sa sv. Ivanom Nepomukom izuzetno rijetki zbog kompliciranosti izvedbe i kompozicije.⁷⁸

Iako je živio i umro u XIV. stoljeću, ikonografija sv. Ivana Nepomuka pripada umjetnosti iz doba protureformacije, što se objašnjava činjenicom da je kanoniziran u XVIII. stoljeću.⁷⁹

Od početka snažnog širenja kulta sv. Ivana Nepomuka krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća, na području Hrvatske ikonografija sv. Ivana Nepomuka javlja se u svim vrstama umjetnosti.⁸⁰ Primjerci zidnog slikarstva mogu se vidjeti u svetištu franjevačke crkve sv. Katarine u Krapini (*Alegorija milosti govora i milosti šutnje* čiji je autor Ivan Krstitelj Ranger)⁸¹ ili u crkvi sv. Ivana Nepomuka u Stupniku gdje je neznani slikar kruga Antona Archera naslikao ciklus od 12 prizora iz života sv. Ivana Nepomuka.⁸² Osim toga, postoje brojne kapele posvećene svecu, zatim skulpture na oltaru (na primjer, glavni oltar Župne crkve sv. Ivana Krstitelja u Rečici⁸³) i oltari posvećeni upravo sv. Ivanu Nepomuku (primjerice na Trsatu, u Senju, u Dubrovniku) te javni spomenici.

⁷⁷ Doris Baričević, *Barokno kiparstvo*, 2008., str. 400.

⁷⁸ Usp. Isto, str. 400.

⁷⁹ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 730 i Usp. Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 164.

⁸⁰ Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 165.

⁸¹ Usp. Sanja Cvetnić, „*Alegorija milosti govora*“, 2005., str. 123.

⁸² Usp. Tanja Trška Miklošić, „Prilog poznavanju zidnog oslika“, 2011., str. 167.

⁸³ Usp. Doris Baričević, *Barokno kiparstvo*, 2008., str. 410.

3. KRITIČKI OSVRT NA LITERATURU

3.1. Istra

Prvi povijesno-umjetnički spomen djela obuhvaćenih ovim istraživanjem objavila je Marija Ivetić u katalogu izložbe *Stari Znameniti – kapelice i javna raspela središnje Istre* iz 1995. godine, u poglavlju „Javna plastika u krajoliku“ i potpoglavlju „Javne statue na postamentima“. Ona kataloški opisuje kip sv. Ivana Nepomuka u Gračišću i komparativno spominje skulpture sv. Ivana Nepomuka u Pićnu i u Tinjanu s datacijama, pri čemu naglašava da skulpture uz sakralna zdanja i na grobljima dosad nisu bila predmetom istraživanja.⁸⁴

Autorice Marija Ivetić i Vladimira Paić u *Analima*, zborniku radova simpozija (održan 2003.) „Skulptura na otvorenom“ iz 2006. godine, objavljuju rad pod nazivom *Sakralna barokna skulptura u javnim prostorima središnje Istre*. U radu se bave brojnim javnim skulpturama u središnjoj Istri pa se tako dotiču i javnih spomenika posvećenih sv. Ivanu Nepomuku. Osim opisivanja stanja i izgleda skulptura sveca u Pićnu, Gračišću, Pazinu i Tinjanu, autorice daju i datacije te za kipove u Pićnu i Gračišću navode i moguće autore.⁸⁵

Godine 2007. Sanja Cvetnić u *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština* spominje skulpture sv. Ivana Nepomuka u Gračišću, Tinjanu i Pićnu, kao primjere odabranih javnih čašćenja u okviru habsburške političke ikonografije.⁸⁶

U diplomskom radu *Mletački i srednjoeuropski utjecaji u ikonografiji sakralne baštine XVII. i XVIII. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije* iz 2020. godine, Stephanie Peršić daje kataloški opis javnih kipova sv. Ivana Nepomuka u Gračišću, Pićnu i Pazinu. Kao i za ovaj diplomski rad, Stephanie Peršić istraživačko uporište nalazi u istraživanjima Marije Ivetić i Vladimire Paić, objavljenima u zborniku skupa „Skulptura na otvorenom“ (2006.). Također spominje i djelo u Tinjanu, ali ne piše detaljnije o njemu jer svojom datacijom skulptura izlazi iz okvira teme diplomskoga rada. Autorica međutim pažljivo ikonografski analizira kipove i ističe motiv malog anđela uz noge sveca za koji pretpostavlja da potječe od jednog određenog predloška

⁸⁴ Marija Ivetić, *Stari znameniti: kapelice i javna raspela središnje Istre*, katalog izložbe (svibanj 1995.), Pazin: Centar za kulturu i obrazovanje Pazin – Etnografski muzej Istre, 1995., str. 53-54.

⁸⁵ Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 233-236.

⁸⁶ Sanja Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora*, 2007., str. 214.

koji se zatim proširio područjem. Stephanie Peršić naglašava da su prikazi sv. Ivana Nepomuka u Istri isključivo u obliku skulpture u javnim prostorima, a ne oltarnih pala niti skulpture u sakralnim prostorima, što podržava njihovo značenje javnih sakralno-političkih znakova na habsburškom području.⁸⁷

Izuzev radova Marije Ivetić, Vladimire Paić i Stephanie Peršić, javni spomenici sv. Ivana Nepomuka u središnjoj Istri nisu povijesno-umjetnički obrađeni ni evidentirani, nego samo spomenuti, ponekad i kroz novinske ili mrežne obavijesti.

3.2. Hrvatsko primorje

U Hrvatskom primorju, spomenici posvećeni sv. Ivanu Nepomuku nalaze se u gradovima Bakru, Rijeci, Trsatu, u blizini Lucinskog vira, zatim u Crikvenici, Novom Vinodolskom i Senju.

Vincenzo Tomsich prvi je pisao o kapeli na Sušaku u *Notizie storiche sulla Città di Fiume* iz 1886. godine. Kao naručitelja Tomsich navodi bogatog i utjecajnog Riječanina Simeona Adamića koji je 1717. godine dao isklesati skulpturu sv. Ivana Nepomuka. Također opisuje i uklesani natpis na postamentu skulpture: „SYMON ADAMICH / FUNDATOR / ANNO 1717“.⁸⁸

Važne podatke o povijesti kapele na Sušaku do polovine XIX. stoljeća donosi članak „La capella di S. Giovanni Nepomuceno al ponte della Fiumara“ Attilija Depolija iz 1924. godine objavljen u semestralnoj publikaciji *Fiume*. Depoli opisuje okolnosti podizanja kapele te lokaciju gdje je bila podignuta, te spominje kip sveca prenoseći podatke Vincenza Tomsicha. Osim toga, Depoli donosi nova saznanja o događajima koji su utjecali na postojanje kapele: izlivanje Rječine, rušenje i preseljenje kapele, njeno ponovno podizanje i tko je vodio brigu o kapeli.⁸⁹

Godine 1927. Josip Frančišković u članku „Stolna crkva u Senju sa zvonikom iz g. 1000.“ objavljenome u *Bogoslovskoj smotri* navodi naručitelja skulpture sv. Ivana Nepomuka na zapadnoj

⁸⁷ Stephanie Peršić, *Mletački i srednjoeuropski utjecaji*, 2020., str. 64-65.

⁸⁸ Vincenzo Tomsich, *Notizie storiche sulla Città di Fiume – cronologicamente svolte*, Fiume: Stabilimento Tipo-Litografico di Emidio Mohovich, 1886., str. 57 i str. 211.

⁸⁹ Attilio Depoli, „La cappella di S. Giovanni Nepomuceno al ponte della Fiumara“, u: *Fiume*. Rivista semestrale della Società di Studi Fiumani, anno. II., 1924., I. e II. semestre, str. 14-20.

strani luke (biskup Benedikt Bedeković Komorski). Također autor opisuje i materijal (mramor) od kojega je kip bio izrađen.⁹⁰

Trsatski kanonik Andrija Rački 1929. godine u *Povijest grada Sušaka* navodi kada je (1717.) i tko (isusovci) sagradio kapelu te kako je u doba između dva svjetska rata ona bila podijeljena između Hrvatske (2/3) i Italije (1/3).⁹¹

Giuseppe Poglajen u članku „Memorie cronologiche relative alle chiese e al capitolo di Fiume“ objavljenom u semestralnoj publikaciji *Fiume* 1930. godine donosi osnovne podatke o mjestu (kod mosta preko Rječine), dataciji (1717.) i naručiteljima (isusovci) kapele sv. Ivana Nepomuka na Sušaku.⁹²

Pri opisu opreme katedrale Blažene Djevice Marije u Senju, Pavao Tijan u kulturno-povijesnom turističkom vodiču *Senj* iz 1931. godine, govoreći o oltaru sv. Ivana Nepomuka spominje i kip sv. Ivana Nepomuka u luci navodeći tko (biskup Bedeković) ga je dao postaviti.⁹³

Kapela sv. Ivana Nepomuka na Sušaku spominje se i u *Almanahu grada Sušaka* iz 1938. godine. U *Almanahu* je napravljena kratka zabilješka o kapeli s prenesenim podacima prethodnih istraživača (tko, kada i gdje je podignuo kapelu, te podjelu kapele: 2/3 Jugoslaviji, 1/3 Italiji).⁹⁴

Ivo Marochino u povijesnom pregledu *Grad Bakar kroz vijekove* iz 1978. godine navodi povijest kipa sv. Ivana Nepomuka (popravak 1804. godine zahvaljujući sucu Ivanu Nepomuku Thianicu, obnovu postamenta i stepenica potporom kneza Liechtensteina koju je napravilo Društvo za poljepšavanje grada Bakra), autor zatim spominje ploču zahvale na postamentu i njenu sudbinu, opisuje što se događalo s kipom sveca tijekom i nakon Drugog svjetskog rata, te navodi izvornu

⁹⁰ Josip Frančišković, „Stolna crkva u Senju sa zvonikom iz g. 1000.“, u: *Bogoslovska smotra*, vol. 15, br. 4 (1927.), str. 431.

⁹¹ Andrija Rački, *Povijest grada Sušaka*, Sušak: Tisak Primorskog štamparskog zavoda d.d., 1929. [pretisak: Rijeka: Skupština općine Rijeka, Izdavački centar Rijeka, 1990.].

⁹² Giuseppe Poglajen, „Memorie cronologiche relative alle chiese e al capitolo di Fiume“, u: *Fiume*. Rivista semestrale della Società di Studi Fiumani, anno. VIII., 1930., I. e II. semestre, str. 128.

⁹³ Pavao Tijan, *Senj. Kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu*, Zagreb: Senjski klub, 1931., str. 25 i str. 41.

⁹⁴ *Almanah grada Sušaka*, Sušak: Turistička biblioteka Jadran, 1938. [pretisak: Rijeka – Sušak: Adamić, Klub Sušačana, 2002.], str. 64.

(oltar sv. Ivana Nepomuka u crkvi sv. Margarete) i sadašnju lokaciju (pil na trgu u blizini crkve sv. Margarete).⁹⁵

Igor Žic u *Sušačkoj reviji*, publikaciji koja se bavi kulturnim, povijesnim i društvenim zbivanjima na području Hrvatskog primorja, kvarnerskih otoka i Gorskog kotara, 1993. godine objavljuje pregled ranijih spomena kapele sv. Ivana Nepomuka kod mosta koji je spajao Sušak i Rijeku u radovima brojnih autora (V. Tomsich, A. Rački, A. Depoli, Almanah grada Sušaka, a spominje i G. Koblera). Također prenosi i važne podatke o nastanku i povijesti kapele i kipa sv. Ivana Nepomuka koje su naveli ranije spomenuti autori, uz donošenje i novih podataka za koje nije naveo izvor (što se događalo s kapelom od druge polovice XIX. stoljeća do Drugog svjetskog rata). Na kraju članka, Žic zaključuje da je kapela najvjerojatnije srušena uoči ili tijekom Drugog svjetskog rata.⁹⁶

U *Sušačkoj reviji* bilo je objavljeno još članaka koji su se dotaknuli kapele sv. Ivana Nepomuka na Sušaku, ali bez detaljnih ili novih podataka. To su primjerice članak Ivana Lukežića „Mostovi na Rječini“ iz 1996. godine (tko je i kada dao izgraditi kapelu, zatim da je kapela srušena i preseljena 1860. godine te da je bila oštećena za vrijeme Drugog svjetskog rata),⁹⁷ te članci autora Igora Žica „Riječki parkovi i spomenici“ iz 2012. godine (opisujući trsatski park, Žic spominje kip sv. Ivana Nepomuka i izvorno mjesto gdje se nalazio),⁹⁸ „Rijeka – od propasti Austro-ugarske do priključenja Italiji (kronologija)“ iz 2013. godine (navodi da je nakon potpisivanja Rimskog ugovora granica između Jugoslavije i Italije prolazila kapelom sv. Ivana Nepomuka i da je 2/3 njene površine pripadalo Jugoslaviji, a 1/3 Italiji).⁹⁹ i „Riječki mostovi“ iz 2017. godine (govoreći o D'Annunzijevo rušenju mostova preko Rječine, autor spominje kapelu i navodi podjelu kapele granicom i koliki je dio pripao kojoj državi).¹⁰⁰ Irvin Lukežić (1996.) jedini je spomenuo da je postojao još jedan kip sv. Ivana Nepomuka koji se nalazio na mostu preko Rječine u blizini

⁹⁵ Ivo Marochino, *Grad Bakar*, 1978., str. 161-162.

⁹⁶ Igor Žic, „Kapela Sv. Ivana Nepomuka“, u: *Sušačka revija* 1 (1993.), br. 4, str. 15-16.

⁹⁷ Irvin Lukežić, „Mostovi na Rječini“, u: *Sušačka revija* 4 (1996.), br. 14-15, str. 70.

⁹⁸ Igor Žic, „Riječki parkovi i spomenici“, u: *Sušačka revija* 20 (2012.) br. 78-79, str. 68.

⁹⁹ Igor Žic, „Rijeka – od propasti Austro-ugarske do priključenja Italiji (kronologija)“, u: *Sušačka revija* 21 (2013.), br. 84, str. 84.

¹⁰⁰ Igor Žic, „Riječki mostovi“, u: *Sušačka revija* 25 (2017.), br. 97-98, str. 21-22.

Lucinskog vira. Lukežić navodi da su kip dali podići isusovci u XVIII. stoljeću te da je kip uništen u Drugom svjetskom ratu.¹⁰¹

Josip Burić u *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću* iz 2002. godine donosi pregled života i djelovanja biskupa Ivana Antuna de Benzonija pri čemu spominje i kip sv. Ivana Nepomuka na mostu u Senju za čije je podizanje biskup zaslužan. Autor datira skulpturu (1741.) te navodi da je bila smještena u blizini morske obale.¹⁰²

Autor Vladimir Uremović 2002. godine u *Pavlini u Crikvenici* spominje kako je kip sv. Ivana Nepomuka u Crikvenici iz XVIII. stoljeća prvo stajao u blizini mosta, zatim na mostu, da bi bio premješten na oltar grobljanske kapele i naposljetku da se danas nalazi pred ulazom u hotel *Kaštel*.¹⁰³

Godine 2003. Bruno Milić u kulturno-povijesnom pregledu *Bakar : drevni grad na valovima stoljeća* prilaže katastarske planove iz XIX. stoljeća na kojima se vidi gdje se skulptura sv. Ivana Nepomuka nalazila, te stare fotografije što omogućuje praćenje promjena na skulpturi sveca.¹⁰⁴

Juraj Lokmer u članku „Barokni oltari i druga kamena oprema katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Senju“ objavljenom u *Senjskom zborniku* 2006. godine navodi kako je kip sv. Ivana Nepomuka na mostu u Senju bio uništen tijekom Drugog svjetskog rata. Na temelju Lokmerovog članka, može se pretpostaviti i iz koje je radionice moguće došao neznani kipar (moguće radionica Antonija Michelazzija koja je u to vrijeme radila u Senju na drugim narudžbama).¹⁰⁵

¹⁰¹ Irvin Lukežić, „Mostovi na Rječini“, 1996., str. 70.

¹⁰² Josip Burić, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Gospić, Zagreb: Državni arhiv u Gospiću, Kršćanska sadašnjost, 2002., str. 212.

¹⁰³ Vladimir Uremović, *Pavlini u Crikvenici*, Rijeka: Adamić, Crikvenica: Ustanova u kulturi „Dr. Ivan Kostrenčić“, 2002., str. 12.

¹⁰⁴ Bruno Milić, *Bakar : drevni grad na valovima stoljeća*, Bakar: Grad Bakar, 2003., str. 39-120.

¹⁰⁵ Juraj Lokmer, *Barokni oltari i druga kamena oprema katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Senju*, u: *Senjski zbornik*, vol. 33, 2006., str. 148-155.

Autorica Sanja Cvetnić u *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština* iz 2007. godine spominje spomenike sv. Ivanu Nepomuku u Senju i Bakru navodeći njihove lokacije, te prenosi podatke Ive Marochina o skulpturi u Bakru.¹⁰⁶

U katalogu izložbe *Czriquenicza 1412 - život i umjetnost Vinodola u doba pavlina* iz 2012. godine, Marijan Bradanović u „Graditeljstvo Vinodola u doba pavlina“ spominje skulpturu sv. Ivana Nepomuka uz kameni most u blizini crkveniškog pavlinskog samostana.¹⁰⁷

Sanja Škratić u *Šetnja kroz povijest Crikvenice* 2012. godine daje kataloški opis skulpture sv. Ivana Nepomuka i natpisa na postamentu, te navodi povijest kipa (izrađen je 1735., kasnije je preseljen na most, zamijenjen je novim kipom 1930., postavljen je na sadašnje mjesto 1937. te su mu ruke obnovljene 1988.). Također, u knjizi se nalazi i prikaz karte pavlinskog samostana riječkog arhitekta Felicea de Vernede iz XVIII. stoljeća na kojemu se može vidjeti izvorni smještaj skulpture sv. Ivana Nepomuka.¹⁰⁸

Na internetskom forumu posvećenom povijesnim i kulturnim zbivanjima u Novom Vinodolskom, Ivan Maričić Hrgeša 2013. godine daje podatke o događajima vezanima uz most i kapelu sa skulpturom sv. Ivana Nepomuka u Novom Vinodolskom (most je sagradio Matija Mažuranić, preselio je kip sveca u novu kapelu na početku mosta). Također, navodi da su most, kapela i kip uništeni u Drugom svjetskom ratu.¹⁰⁹

U monografskoj publikaciji *Altarističke radionice na granici: barokni mramorni oltari u Rijeci i Hrvatskom primorju* objavljenoj 2015. godine Danko Šourek dotiče se teme javnih skulptura sv. Ivana Nepomuka u Hrvatskom primorju. U djelu autor ističe važnost riječkih isusovaca i viših crkvenih dostojanstvenika kao naručitelja spomenika posvećenih ovom svecu. O kipovima u Senju Danko Šourek piše na temelju ranijih članaka povjesničara umjetnosti koji su se bavili prvenstveno altarističkim ostvarenjima spominjući usputno skulpture sv. Ivana Nepomuka (J.

¹⁰⁶ Sanja Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora*, 2007., str. 214.

¹⁰⁷ Marijan Bradanović, „Graditeljstvo Vinodola u doba pavlina“, u: *Czriquenicza 1412 - život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, katalog izložbe (Crikvenica, Muzej Grada Crikvenice, 6.7.2012. – 31.1.2013.), (ur.) Nina Kudiš, Crikvenica: Muzej Grada Crikvenice, 2012., str. 72.

¹⁰⁸ Sanja Škratić, *Šetnja kroz povijest Crikvenice*, Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, 2012., str. 20-40.

¹⁰⁹ Ivan Maričić Hrgeša (veljača 2013.) na mrežnoj stranici: <http://croinfo.net/vijesti-regija/8346-srueni-stari-most-u-novom-vinodolskom-i-okolica.html> (zadnje pregledano 2. srpnja 2023.)

Frančišković, P. Tijan, J. Burić, J. Lokmer). Datira skulpture (1704.-1707. i 1741.), navodi naručitelje (biskupi Bedeković i de Benzoni) i smještaj kipova (u luci i na mostu iz Senja prema Dalmaciji) te njihovu sudbinu (uništeni tijekom bombardiranja u Drugom svjetskom ratu). Autor spominje i tko je zaslužan za podizanje javnih spomenika posvećenih svecu u Rijeci te u Mošćenicama (isusovci), za koje autor navodi isključivo datacije (1717.). Danko Šourek letimice spominje i kip sv. Ivana Nepomuka koji se nalazi u Bakru i gdje se nalazi, datirajući ga prema podacima iz djela Ive Marochina.¹¹⁰

Predrag Miletić 2017. godine u *Pod Voltun* piše kratak prikaz povijesti kapele sv. Ivana Nepomuka. Donosi slične podatke kao Igor Žic, ali godine nekih događaja (npr. kapela je bila oštećena u poplavi Rječine 1852. prema Žicu, a 1855. prema Miletiću) i neki podaci im se razlikuju (koliko je dio kapele pripao kojoj državi njenom podjelom). Neki podaci koje autor donosi su novi: kapela je obnovljena 1912., ulaz u podjeljenu kapelu nalazio se na strani Jugoslavije, kapela je oštećena u partizanskom miniranju mosta 1943. i njemačkom 1945., srušena je 1945. zbog oštećenja i ne uklapanja u novi urbanistički plan. Također spominje i dvije moguće lokacije kipa sv. Ivana Nepomuka iz kapelice. U članku Miletić ne navodi literaturu na temelju koje je došao do tih podataka iako se daje zaključiti na temelju sličnosti pogrešnih podataka (1/3 kapele pripadala je Jugoslaviji, a 2/3 Italiji) da je kao izvor koristio i članak Gorana Moravčeka na mrežnoj stranici *Fluminensia*.¹¹¹

Godine 2018. Bojan Zoričić u povijesnom pregledu *Moj stari Novi – Novi Vinodolski, u kronološkim natuknicama* donosi važne podatke o nestalome kipu sv. Ivana Nepomuka na mostu u Novom Vinodolskom. Autor navodi dataciju kipa (1836.) te njegovu povijest (Matija Mažuranić preselio je kip sveca iz starije kapele u novu sagrađenu na mostu iz 1863., most je miniran u Drugom svjetskom ratu, a spominje i da je kip bačen s mosta 80-ih godina XX. stoljeća), uz priloženi fotografski materijal.¹¹²

¹¹⁰ Danko Šourek, *Altarišćke radionice na granici: barokni mramorni oltari u Rijeci i Hrvatskom primorju*, Zagreb: Leykam international, 2015., str. 247.

¹¹¹ Predrag Miletić, „Kapela sv. Ivana Nepomuka“, u: *Pod Voltun – Glasilo Mjesnog odbora Školjić 20/21* (2017.), str. 12-13 i Usp. Goran Moravček, *Muke riječkog Nepomuka*. Mrežna stranica *Fluminensia* (13. listopada 2016.), <http://fluminensia.org/page/3> (zadnje pregledano 11. srpnja 2023.).

¹¹² Bojan Zoričić, *Moj stari Novi – Novi Vinodolski, u kronološkim natuknicama*, Novi Vinodolski: Grad Novi Vinodolski, Naklada Kvarner, 2018., str. 48-49.

Može se zaključiti da je baština sv. Ivana Nepomuka u Hrvatskom primorju bolje evidentirana, za što su zaslužni ponajviše Igor Žic i Sanja Škrgatić. Najviše autora bavilo se javnim spomenikom posvećenim sv. Ivanu Nepomuku u Rijeci, dok je Sanja Škrgatić jedina napravila katalošku obradu kipa sv. Ivana Nepomuka na području Hrvatskog primorja. Postoji dosta novinskih i mrežnih obavijesti o primorskoj baštini,¹¹³ ali ona nije povijesno-umjetnički obrađena.

Između 1990. i 2000. godine povećava se interes istraživača za javnim vjerskim spomenicima u hrvatskim regijama. Tako se onda oni javljaju u specifičnim pregledima vjerskih, pučkih, regionalnih obilježja. Od *Kratkog pregleda sitne sakralne arhitekture i javne plastike* Venije Bobnjarić-Vučković iz 1993./94. objavljenom u Podravskom zborniku¹¹⁴ i kataloga izložbe Marije Ivetić *Stari znameniti: kapelice i javna raspela središnje Istre* iz 1995. godine do članka naslovljenog *Pil svetog Florijana u Legradu* Krasanke Majer iz 2009. godine.¹¹⁵ Također su se početkom 2000-ih godina održala dva skupa vezana uz temu javnih vjerskih spomenika. U sklopu simpozija „Skulptura na otvorenom“ održanog 2003. godine, tri godine kasnije objavljen je zbornik radova u kojem se nalazi i članak Marije Ivetić i Vladimire Paić posvećen sakralnoj baroknoj skulpturi u javnim prostorima središnje Istre. Važno je spomenuti i međunarodni simpozij na temu religijskih tema u likovnim umjetnostima također iz 2003. godine. U zborniku radova tog skupa publiciranom 2004. godine nalazi se i rad Igora Fiskovića „Javni spomenici posvećenja starih gradova na hrvatskoj obali“.¹¹⁶

Srodne temi obrađenoj u ovome radu, napravljene su ranije i srodne studije u drugim hrvatskim regijama, primjerice Ivan Roth obradio je javne spomenike sv. Ivana Nepomuka na području istočne Slavonije,¹¹⁷ a još davno temom se bavila i Anđela Horvat.¹¹⁸

¹¹³ Mrežni izvori navedeni su u literaturi.

¹¹⁴ Venija Bobnjarić-Vučković, „Kratki pregled sitne sakralne arhitekture i javne plastike“, u: *Podravski zbornik*, br. 19/20 (1993.), str. 153-162.

¹¹⁵ Krasanka Majer, „Pil svetog Florijana u Legradu“, u: *Kaj*, vol. 43 (212), br. 1-2 (2010.), str. 119-134.

¹¹⁶ Igor Fisković, „Javni spomenici posvećenja starih gradova na hrvatskoj obali“, u: *Religijske teme u likovnim umjetnostima: zbornik radova međunarodnog simpozija* (Zagreb, 13.12.2003.), (ur.) Ivan Antunović, Zagreb: Filozofsko-teološki Institut Družbe Isusove, str. 91-112.

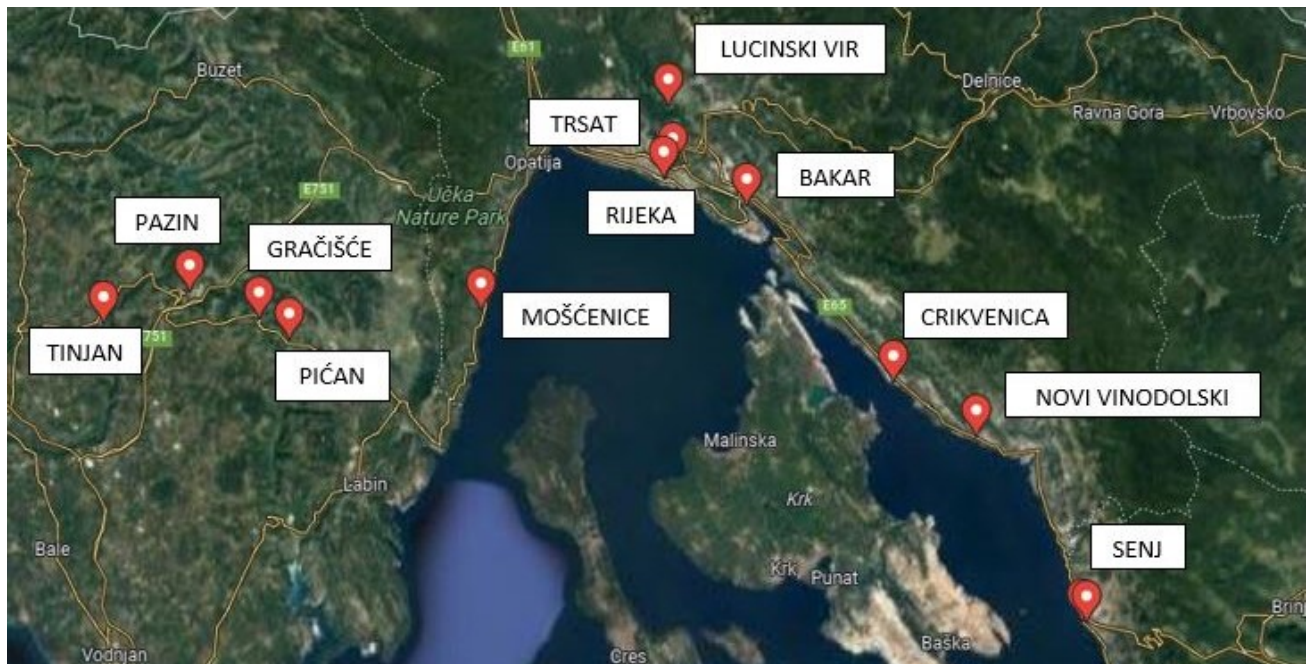
¹¹⁷ Ivan Roth, *Javni spomenici sv. Ivana Nepomuka*, 2016.

¹¹⁸ Anđela Horvat, „Sitna arhitektura i javna plastika u Međimurju : »spomen-stupovi«“, u: *Kaj*, vol. 2, 10 (1969.), str. 34-41 te dva poglavlja iz knjige Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*, Zagreb: Konzervatorski ured, 1956.

O javnim spomenicima sv. Ivana Nepomuka pisano je uglavnom letimice u pregledima altaristike. Osim u altarističkim pregledima, o javnim se spomenicima sveca pisalo i u sklopu povijesnih i kulturnih pregleda gradova. Temi javnih spomenika posvećenih sv. Ivanu Nepomuku može se pristupiti na različite načine: povijesno-umjetnički, s motrišta crkvene povijesti, ali i s motrišta političke ikonografije. Dosadašnje se su studije uglavnom bavile samo jednim aspektom javnih spomenika, dok je u novije vrijeme vidljivo uključivanje više različitih pristupa toj temi u istraživanjima.

4. KATALOG DJELA

Katalog djela organiziran je prema obrađenim područjima, dakle podijeljen je na istarske spomenike i na spomenike koji se nalaze u Hrvatskome primorju. Opisani javni spomenici sv. Ivana Nepomuka navedeni su redoslijedom, krećući se od najzapadnijeg prema najistočnijem odnosno najjužnijem spomeniku.

Slika 3. Karta obrađenog područja s označenim GPS lokacijama spomenika posvećenih sv. Ivanu Nepomuku

4.1. Istra

4.1.1. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, TINJAN

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: 1805. godina

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: park kod županskog stola

TRENTNA LOKACIJA: park kod starog županskog stola

DIMENZIJE: kip: 131,5×44,5×28 cm; postament: 102,5×33,5×33,5 cm; gornji impost: 16×53,5×54 cm; donji impost: 9,5×54×55 cm

Skulptura sv. Ivana Nepomuka u Tinjanu smještena je u parku na izdignutom većem kružnom kamenom postolju i na još jednom manjem pravokutnom postolju. Kip se nalazi pored županskog stola iz XVI. stoljeća¹¹⁹ što govori o njegovoj važnosti. Tinjan se stoljećima nalazio na granici Habsburške Monarhije i Mletačke republike¹²⁰ pa tako predstavlja neformalnog „čuvara“ austrijskih granica.¹²¹ Budući da je sv. Ivan Nepomuk predstavljao politički simbol vlasti Habsburgovaca, njegova pozicija u neposrednoj blizini županskog stola kao znaka javne, mjesne vlasti jako je značajan. Isticanjem pobožnosti prema sv. Ivanu Nepomuku pokazuje se pripadnost Habsburškoj Monarhiji.

¹¹⁹ Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 236.

¹²⁰ Marijan Bradanović, *Istra iz putnih mapa Pietra Nobilea*, Zagreb: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 2013., str. 60.

¹²¹ Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji“, 2008., str. 165.

Slika 4. Neznani autor, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1805. godina

Kip sv. Ivana Nepomuka datira se u 1805. godinu prema kronogramu uklesanom na prednjoj strani postamenta. Postament na kojem stoji skulptura započinje i završava impostima. Sve četiri strane postamenta ukrašene su jednostavnim urezanim pravokutnim okvirom. Gornji kutovi okvira konkavno su uvučeni (odsječeni). Okvir je iznutra grublje i izraženije teksture nego vanjski dio postamenta koji se nalazi izvan okvira te koji je gladak. S prednje strane na postamentu se nalazi vitičasti okvir ovalnog oblika u kojem piše: IN HONOREM? / IOANNIS? / NEPOMUCENI / PIETATE / BENEFACITORUM / ANNO / MDCCCXV. Dio natpisa je nečitljiv, ali prijevod teksta koji je vidljiv i može se pročitati, uz pretpostavljanje ostatka teksta, glasio bi sljedeće: U ČAST / IVANA / NEPOMUKA / POBOŽNOŠĆU / DOBROČINITELJA / GODINE / 1805.

Slika 5. Uklesani natpis na prednjoj strani postamenta kipa sv. Ivana Nepomuka

Lik sveca odjeven je u svoju uobičajenu odoru baroknog ispovjednika. Preko reverende s pucetima, sv. Ivan Nepomuk nosi roketu koja je na donjim rubovima i krajevima rukava ukrašena dekorativnim porubom geometrijskog uzorka. Na vrhu svetac ima mocetu koja uzorkom i teksturom jasno naznačuje da oponaša hermelinovo krzno. U lijevoj ruci svetac drži palminu granu, a desna šaka nije sačuvana. Pretpostavljam da je sv. Ivan Nepomuk u desnoj ruci držao ikonografski motiv koji ga najčešće prati: raspelo kojega danas nema. Nabori draperije su vrlo blago izraženi.

Skulptura je sa svih strana detaljno obrađena, i u dobrom je stanju. Lice sveca predstavlja drugačiju priču. Tijekom Drugog svjetskog rata ovaj je teritorij bio pod njemačkom okupacijom, a prema svjedočenju mještana 1944. godine dva su njemačka vojnika mecima oštetila glavu sveca.¹²²

¹²² Marija Ivetić, *Stari znameniti*, 1995., str. 79 i Usp. Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 236, bilješka 10: Autorice u bilješci navode da je u incidentu sudjelovao samo jedan njemački vojnik.

Amaterski kipar Srećko Dobrila isklesao je zatim novu glavu sv. Ivana Nepomuka koja se načinom obrade i izgledom jasno razlikuje od ostatka skulpture.¹²³ Naglašena je razlika između izvornog dijela skulpture i kasnije nadodanog zamjenskog dijela (slika 6). Svečevo lice nije bradato, a sv. Ivan Nepomuk na glavi ne nosi tradicionalni bired već ima ovalnu kapu ravnog vrha.

Slika 6. Naknadno isklesana glava sveca

U usporedbi s drugim istarskim skulpturama sv. Ivana Nepomuka, tinjanski je kip puno statičniji, zatvorena obrisa, bez naznake pokrenutosti, no kipar je detaljno prikazao različite pojedinosti poput primjerice teksture mocete. Unatoč tome, vidljivo je da vještina kipara koji je isklesao skulpturu u Tinjanu nije na istoj razini kao i u kipara u primjerice Gračišću i Pićnu.

¹²³ Isto, str. 236.

4.1.2. Kip sv. Ivana Nepomuka u blizini župne crkve sv. Nikole, PAZIN

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: nepoznato, moguće XVIII. stoljeće?

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: nepoznata

TRENTNA LOKACIJA: uz južni zid kod župne crkve sv. Nikole

DIMENZIJE: kip: 104,5×51×39 cm; postament (ostatak): 16,5×35×42 cm; impost: 9,5×46×51 cm

Skulptura sv. Ivana Nepomuka u Pazinu smještena je u neposrednoj blizini župne crkve sv. Nikole, uz zid s južne strane crkve. Izvorno, barokna se svečeva skulptura nalazila na nepoznatoj lokaciji, a kasnije je naknadno premještena na sadašnje mjesto u dvorištu oko crkve sv. Nikole.¹²⁴ Skulptura se nalazi uz zid kod crkve u nekoj vrsti lapidarija, sa drugim kamenim ulomcima izdvojenima iz izvornog konteksta i u različitim stupnjevima očuvanosti. Vrijeme nastanka skulpture nije poznato, ali moguće je da je skulptura nastala u drugoj polovini XVIII. stoljeća, nakon kanonizacije sv. Ivana Nepomuka.

Kip se nalazi na malenom postamentu koji završava jednostavnim impostom. Postament je prije zasigurno bio viši ali je u nekom trenutku skraćen na sadašnju visinu. Kip je u lošem stanju, te je poprilično oštećen.

Skulpturi nedostaju glava i ruke, očuvan je samo trup koji pokazuje da je sv. Ivan Nepomuk stajao u pozi blagog kontraposta. Odjeven je u reverendu s pucetima preko koje nosi roketu. Roketa je na krajevima iznad koljena ukrašena čipkom te se može pretpostaviti da se puncirana čipka izvorno nalazila i na završetcima rukava. Vidljiv je trag mocete koju je svetac nosio preko rokete. Iako svecu nedostaje glava, prema najčešćem ikonografskom prikazu sv. Ivana Nepomuka, figura je najvjerojatnije imala bradato lice te bired na glavi. Bez ruku ne može se sa sigurnošću znati što je svetac držao u rukama, ali dalo bi se pretpostaviti da je držao raspelo i/ili palminu granu. Unatoč lošem stanju u kojem se skulptura nalazi, može se uočiti da je riječ o nešto vještijem kiparu kroz

¹²⁴ Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 235.

pozornost koju je očito pridavao detaljima prilikom izrade skulpture. Iako je podosta izlizana, čipka na rubovima roketke još je uvijek vidljiva te je primjetan njezin uzorak ponajviše zahvaljujući dubinskoj obradi kamena, tj. punciranju materijala.

Uz desnu nogu sveca nalazi se mali anđeo u lošem stanju. Anđeo je izlizan i oštećen do neprepoznatljivosti, pa se može identificirati zahvaljujući tome što je riječ o jednom od češćih ikonografskih motiva prikazanih uz skulpturu sv. Ivana Nepomuka. Također, mali anđeo koji se pojavljuje uz nogu sv. Ivana Nepomuka čest je motiv na području unutrašnjosti Istre i kao takav može se vidjeti na primjerima u Gračišću i Pićnu.

Slika 7. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, Pazin

4.1.3. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, GRAČIŠĆE

AUTOR: nepoznat, radionica Antonija Michelazzija?

VRIJEME NASTANKA: 1778. godina

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: trg ispred župne crkve sv. Vida, Modesta i Kresencije te biskupske palače

TRENTNA LOKACIJA: prilazni put za groblje u Gračišću

DIMENZIJE: kip: 157,5×51×32 cm; postament: 158,5×30×25,5 cm; gornji impost: 15×44×40 cm

Kamena skulptura sv. Ivana Nepomuka u Gračišću nalazi se uz cestu koja vodi do mjesnog groblja. Skulptura je postavljena na postament tako da se jasno ističe u okolišu. Izvorno je skulptura bila smještena na trgu gdje su župna crkva sv. Vida, Modesta i Kresencije i biskupska palača.¹²⁵ Datacija kipa određuje se godinom uklesanom u postament na kojem se skulptura nalazi, pa se tako izrada kipa smješta u 1778. godinu.¹²⁶ Iako se ne zna tko je autor skulpture sv. Ivana Nepomuka, Marija Ivetić i Vladimira Paić (2006.) pretpostavljaju da bi autor mogao potjecati iz radionice Antonija Michelazzija, koja u to vrijeme radila na barokizaciji i obnovi župne crkve sv. Vida, Modesta i Kresencije ali i na temelju činjenice da je Antonio Michelazzi zaslužan za realizaciju glavnog oltara te crkve.¹²⁷

¹²⁵ Stephanie Peršić, *Mletački i srednjoeuropski utjecaji*, 2020., str. 64 i Usp. Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 235.

¹²⁶ Usp. Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 235: Autorice navode da je godina uklesana na postamentu 1774. i Usp. Marija Ivetić, *Stari znameniti*, 1995., str. 54: Autorica navodi kao godinu uklesanu na postamentu 1776.

¹²⁷ Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 235.

Slika 8. Postament skulpture s uklesanom godinom i malenom nišom

Skulptura sv. Ivana Nepomuka postavljena je na visoki postament koji završava impostom. Postament je usađen u veće kameno postolje kružnog oblika. Na postamentu je sa prednje strane uklesana godina kojom se skulptura datira. Iznad godine nalazi se maleno pravokutno udubljenje u kojem se nešto moglo pohraniti. Niša u kutovima ima rupe koje ukazuju ranije postojanje šarki koje su omogućavale da se mala niša zatvori.

Svetac stoji uspravno u pozi blagog kontraposta. Prikazan je na uobičajen način: odjeven u reverendu i roketu koja na krajevima ima precizno isklesanu bogatu čipku te je prekrivena mocetom. Oko vrata svetac nosi prebačenu stolu ukrašenu na dnu motivom križa, dekorativnim porubom i resama na krajevima. Nabori odjeće prirodno padaju, suptilno ističući svečevu pozu. Iako je odostraga tekstura odjeće slabije vidljiva i očuvana, primjetna je želja kipara da prikaže mocetu izrađenu od hermelinovog krzna s ukrašenim rubovima. Lijevom rukom lik nježno privija raspelo uz svoja prsa i zaneseno ga promatra. Svečeva desna ruka sačuvana je samo do polovine podlaktice pa se ne može znati da li je prije nešto držao i u desnoj šaci. Ako je svetac nešto držao u toj ruci, onda je vjerojatno bila riječ o čestom motivu palmine grane, simbola mučeništva. Iako je sačuvano samo dvije trećine desne ruke kipa, vidljiv je ostatak vješto izvedenog čipkastog poruba rukava. Lik sv. Ivana Nepomuka prikazan je s bradom kao i uobičajeno te mu je glava pokrivena biretom.

Uz lijevu nogu lika sveca nalazi se mali anđeo s krilima, kao pratilac sv. Ivana Nepomuka i simbol njegove svetosti. Anđeo gleda gore prema svecu držeći jednu ruku uz lice, s prstom na nosu. Naspram Ivanove odmjerenosti i smirenosti te dojma blagog pokreta zahvaljujući laganom kontrapostu, mali je anđeo u puno pokrenutijoj pozi odajući dojam zaigranosti i radosti, ali i divljenja prema svecu.

Svečev kip odlikuje vješto klesana odjeća, stav i detalji, te uvjerljiva deskripcija lica sv. Ivana Nepomuka. Usto, o dobro razvijenim vještinama kipara koji ga je isklesao govori i skladan dojam cjeline koji skulptura ostavlja na promatrača.

Slika 9. Neznani kipar (radionica Antonija Michelazzija?), Kip sv. Ivana Nepomuka, 1778. godina

4.1.4. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, PIĆAN

AUTOR: nepoznat, radionica Antonija Michelazzija?

VRIJEME NASTANKA: 1741. godina

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: park izvan gradske jezgre

TRENTNA LOKACIJA: park izvan gradske jezgre

DIMENZIJE: kip: 151×67×43 cm; postament: 144×33,5×35 cm; gornji impost: 41×63,5×62,5 cm; ploča: 18,5×84×83 cm

Skulptura sv. Ivana Nepomuka smještena je na visokom postamentu koji završava lijepo oblikovanim impostom. Kip se nalazi u parku izvan stare gradske jezgre, na izvornom mjestu gdje je bio postavljen još 1741. godine kada je i isklesan. Skulpturu je dao postaviti biskup Bonifacije Cecotti (1741. – 1765.) u vrijeme postojanja Pićanske biskupije, prije nego što je ukinuta 1788. godine.¹²⁸ Iako se ne zna tko je autor skulpture sv. Ivana Nepomuka u Pićnu, autorice Marija Ivetić i Vladimira Paić (2006.) smatraju da bi kipar mogao potjecati iz radionice Antonija Michelazzija, koja u to vrijeme radila na barokizaciji i obnovi glavnog oltara crkve Navještenja Blažene Djevice Marije.¹²⁹

Lik sveca u stavu je blagog kontraposta, s desnom nogom lagano prema naprijed, kao da će napraviti sitan korak. Njegova uobičajena odjeća baroknog svećenika-isповјednika prati obrise njegovih nogu u malom raskoraku te time liku daje veći dojam pokrenutosti. To daje naslutiti veću vještinu kipara koji je isklesao skulpturu sv. Ivana Nepomuka. Detalji na odjeći također upućuju na vještijeg kipara. Svečeva je roketa tako na krajevima i na rubovima rukava izrazito bogato ukrašena punciranom čipkom minuciozno izbušenom u kamenu. I ostatak odjeće detaljno je prikazan i bogato ukrašen: puceta na reverendi jasno su vidljiva, a kipar je pažljivo prikazao i teksturu mocete napravljenom od krzna hermelina. Sv. Ivan Nepomuk desnu ruku drži na srcu, a

¹²⁸ Isto, str. 234.

¹²⁹ Usp. Isto, str. 235.

u lijevoj ruci tradicionalno drži raspelo s Kristom, ali i palminu granu podosta oblih listova. Glave s četverorogim biretom nagnute prema lijevom ramenu kojim pridržava raspelo, svečev je izraz lica puno izražajniiji nego u većine drugih skulptura u kojih se stječe smireniji, kontemplativniji dojam. Svetac u ovom slučaju ne gleda zaneseno prema raspelu već se čini kao da gleda prema nebu, obraćajući se Bogu. Sveukupni dojam koji skulptura sv. Ivana Nepomuka odaje jest predanost te srčano ustrajanje u vlastitim vjerovanjima i vrijednostima.

Uz lijevu nogu svečevog lika, nalazi se mali anđeo. Figura anđela tordirana je i pokrenuta, te je njegov pogled uprt u promatrača. Anđeo uz svoju lijevu stranu ima prislonjen veliki dekorativni element koji podsjeća na polovicu *fleur de lis*-a tj. ljljana, i granu biljke koja nalikuje palmi.

Skulptura sv. Ivana Nepomuka sačuvana je u dosta dobrom stanju što omogućava dobro razabiranje pojedinih dijelova, iako je očito da je skulptura već dugo izložena vremenskim (ne)prilikama. Svečev je lik obrađen sa svih strana podjednako vješto, voluminozno i detaljno te to potvrđuje da je skulptura izvorno bila namjenjena javnom prostoru u kojem će se kip moći promatrati iz brojnih različitih kutova.

Slika 10. Neznani kipar, Mali anđeo uz nogu sv. Ivana Nepomuka, 1741. godina

Slika 11. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1741. godina

4.1.5. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, MOŠĆENICE

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: 1717. godina

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: nepoznata

TRENTNA LOKACIJA: trg ispred crkve sv. Bartola, u blizini groblja

DIMENZIJE: kip: 117,5×51×31 cm; postament: 116×28,5×29,5 cm ; gornji impost: 27×46×47,5 cm

Kip sv. Ivana Nepomuka u Mošćenicama nalazi se na trgu ispred crkve sv. Bartola iz XVII. stoljeća, u blizini mjesnog groblja. Autor ove skulpture nije poznat, ali Danko Šourek (2015.) navodi kako su za njezino podizanje zaslužni riječki isusovci pod čijom su domenom Mošćenice bile od 1637. do 1743. godine.¹³⁰ Skulptura se datira u 1717. godinu.¹³¹

Skulptura sv. Ivana Nepomuka postavljena je na visoki postament koji završava impostom. Jedan kut imposta u lošijem je stanju, s velikom pukotinom u kamenu. Postament je usađen u veće kameno postolje kružnog oblika. Lik sveca stoji u blagoj dijagonali što skulpturi daje na dinamičnosti. Bogati nabori draperije prate položaj svečevog tijela. Odjeća koju sv. Ivan Nepomuk nosi ikonografski je uobičajena: odjeven je u reverendu, roketu koja je na rubovima i na krajevima rukava ukrašena dekorativnim porubom s vitičastim motivom, te mocetom prebačenom preko rokete. Moceta je isklesana na način da se imitira i dočara tekstura krzna hermelina. Na glavi sv. Ivan Nepomuk nosi biret. Svečevo bradato lice ima zamišljen izraz koji dodatno naglašava desna ruka prinesena ustima, a pogled mu je uperen u daljinu. U lijevoj ruci svetac nosi raspelo i palminu granu mučenika.

¹³⁰ Giovanni Kobler, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume, Volume primo*, Rijeka: Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume, Università popolare di Trieste, 1896., str. 281.

¹³¹ Danko Šourek, *Altarističke radionice*, 2015., str. 247.

Skulptura sv. Ivana Nepomuka dobro je očuvana ali je primjetno da je dulje vrijeme provela vani na raznim vremenskim (ne)prilikama. No, većina detalja je dobro očuvana i oni omogućuju jasnu i jednostavnu identifikaciju prikazanog sveca. Ovaj prikaz sv. Ivana Nepomuka kontemplativna je figura, ali ostvaruje vezu s promatračem, jer ga intimno podučava u vjerskom zanosu, poput tridentskih pedagoga koji to čine zorno i – što je najupečatljivije – vlastitim primjerom.

Slika 12. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1717. godina

4.2. Hrvatsko primorje

4.2.1. Kip sv. Ivana Nepomuka u kapelici blizu sušačkog mosta, RIJEKA

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: 1717. godina

MATERIJAL: kamen (Trsat) / mramor (Rijeka)

IZVORNA LOKACIJA: kapelica blizu sušačkog mosta preko Rječine koji je spajao Rijeku i Sušak

TRENTNA LOKACIJA: dvorište ispred crkve Majke Božje Trsatske, Trsat / župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, Rijeka

DIMENZIJE: trsatski kip: 185×60×41 cm, postament: 39×71,5×57,5 cm / riječki kip: 144×64×32 cm, postament: 54×39,5×39 cm

Godine 1717. riječki su isusovci dali podići kapelu posvećenu sv. Ivanu Nepomuku na ušću Rječine kod mosta koji je spajao Sušak i Rijeku.¹³² Kip sv. Ivanu Nepomuku ovdje je vjerojatno bio podignut ne samo zbog njegove uloge zaštitnika mostova nego i zaštitnika protiv poplava koje su bile česte prije regulacije toka i korita Rječine u XIX. stoljeću. Kapela je bila podignuta na području grada Rijeke, na mjestu gdje je dotad bila mitnica, mjesto naplate pristojbi za ulazak robe u grad.¹³³ U kapeli se nalazila skulptura sv. Ivana Nepomuka koji ju je dao napraviti Riječanin Simeon Adamić 1717. godine. Na postamentu je bio uklesan natpis: „SYMON ADAMICH / FUNDATOR / ANNO 1717“.¹³⁴

Burna je povijest kapele i njenog kipa. Nakon strašne poplave Rječine 1852. godine, voda je odnijela dosta zemlje pa je statička stabilnost kapele bila ozbiljno narušena. Radi sigurnosti, predloženo je da se kapela sruši i premjesti a zatim ponovno podigne kada se uredi regulacija Rječine i sagradi novi most. Godine 1856. Državni građevinski ured tražio je od općine Rijeka dozvolu da se kapela sruši te da se poslije izgradi na mjestu gdje se nalazila sve do kraja Drugog

¹³² Giuseppe Poglajen, „Memorie cronologiche“, 1930., str. 128.

¹³³ Attilio Depoli, „La cappella di S. Giovanni Nepomuceno“, 1924., str. 16.

¹³⁴ Vincenzo Tomsich, *Notizie storiche*, 1886., str. 57 i str. 211.

svjetskog rata. Nakon rušenja kapele, Državni građevinski ured zatražio je 1858. godine od riječke Općine dozvolu za njeno ponovno podizanje. Početak radova za gradnju nove kapele dogodio se tek dvije godine kasnije, 6. srpnja 1860. godine. Namjera je bila završiti kapelu u manje od godinu dana kako bi se kapela otvorila za vjernike dan prije slavljenja sv. Ivana Nepomuka, tj. da se kapela završi do 15. svibnja 1861. godine.¹³⁵ Nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine, Rječina i Mrtvi kanal postali su granica a kapela sv. Ivana Nepomuka dobila je na važnosti postavši glavni sakralni objekt za središte Sušaka. Iako je bila važna za Sušak, Općina grada Rijeke održavala je kapelu. Nadalje, Irvin Lukežić (1996.) navodi da su na kapelu pravo polagali i Rijeka i općina Sušak, tj. da se most uz koji je kapela stajala smatrao zajedničkim javnim dobrom Rijeke i Sušaka. U prilog toj tvrdnji ide činjenica da Giovanni Kobler 1896. godine u svojem navođenju i opisivanju crkava i kapela u Rijeci i njejoj okolici ne spominje niti jednom rječju kapelu sv. Ivana Nepomuka. No, riječka je Općina financirala njenu restauraciju 1900. godine¹³⁶ te 1912. godine.¹³⁷ Prilikom D'Anunzijeveg miniranja mostova na ušću Rječine krajem prosinca 1920. godine, kapela uz most ponovno je oštećena.¹³⁸ Nakon raspada Austro-ugarske Monarhije 1918. godine, Rimskim se ugovorom iz 1924. godine prekrajaju granice te se dotadašnja tradicionalna granica koja je prolazila Rječinom i sredinom Mrtvog kanala sada pomiče prema zapadu, na desnu obalu Mrtvog kanala, tj. nova granica ide uz riječku obalu.¹³⁹ Razgraničenje teritorija napravljeno je točno na mjestu gdje se nalazila kapela sv. Ivana Nepomuka. Kapela je tako postala dio granice pri čemu je podijeljena na način da je dvije trećine kapele pripalo Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, a jedna trećina Kraljevini Italiji (slika 13).¹⁴⁰ Ulaz u kapelu nalazio se na strani koja je pripadala Kraljevini SHS, a u to je doba kapela imala važnu ulogu posrednika u komunikaciji između obitelji razdvojenih granicom.¹⁴¹ Tijekom Drugog svjetskog rata, u rujnu 1943. godine kapela je stradala za vrijeme povlačenja partizana koji su minirali most preko Rječine. Dvije godine poslije, prilikom

¹³⁵ Attilio Depoli, „La cappella di S. Giovanni Nepomuceno“, 1924., str. 16-18.

¹³⁶ Igor Žic, „Kapela Sv. Ivana Nepomuka“, 1993., str. 16.

¹³⁷ Predrag Miletić, „Kapela sv. Ivana Nepomuka“, 2017., str. 12.

¹³⁸ Isto, str. 12.

¹³⁹ Igor Žic, „Riječki mostovi“, 2017., str. 21-22.

¹⁴⁰ Andrija Rački, *Povijest grada Sušaka*, 1929. [pretisak: 1990.], str. 101 i Igor Žic, „Rijeka“, 2013., str. 84 i Usp. Predrag Miletić, „Kapela sv. Ivana Nepomuka“, 2017., str. 12: „...određeno je da granična crta dijeli kapelu sv. Ivana Nepomuka i to 2/3 Italiji [sic!] a 1/3 Jugoslaviji [sic!]...“. Više je autora navelo da je veći dio kapelice pripao Jugoslaviji što navodi na zaključak da je to točniji podatak.

¹⁴¹ Predrag Miletić, „Kapela sv. Ivana Nepomuka“, 2017., str. 12.

oslobođenja Rijeke u svibnju 1945. godine, Nijemci su srušili isti most pri čemu je kapela dodatno oštećena. Nakon završetka rata, kapela sv. Ivana Nepomuka bila je u jako lošem stanju, a kako je poslijeratna komunistička vlast na mjestu nekadašnjega graničnoga prijelaza preko Rječine zamislila potpuno drugačiji urbanistički koncept s karakterom trga, kapela je srušena 1946. godine.¹⁴²

Po pitanju mjesta gdje je kip sv. Ivana Nepomuka iz kapelice premješten, mišljenja se razilaze. Jedni, kao što je primjerice književnik i povjesničar umjetnosti Igor Žic, smatraju da je kip postavljen u dvorište ispred barokizirane crkve Majke Božje Trsatske, s desne strane.¹⁴³ Prema mišljenju drugih, napose msgr. Sanjina Francetića, Ivanov je kip prenesen u crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci gdje su sačuvani i ostaci nosivih stupova kapele sv. Ivana Nepomuka.¹⁴⁴

Godine 1999. kopija kapelice sv. Ivana Nepomuka izgrađena je u formi otvorenog paviljona kod pješačkog mosta i parka Kont na Rječini koji spaja hotel „Continental“ i Sušak, otprilike na mjestu gdje se kapelica ranije nalazila (slika 14).¹⁴⁵ Iako je kapelica bila sagrađena vjerno izvorniku, na njoj nije bilo nikakvih vjerskih obilježja. Povodom 300. obljetnice gradnje kapele i kipa sv. Ivana Nepomuka na tom mjestu, Vijeća mjesnih odbora „Centar – Sušak“ i „Školjić“ te župa Uznesenja Blažene Djevice Marije i Sv. Ćirila i Metoda predstavila je inicijativu da se na kopiju kapele vrati križ, a u kapelu kip sv. Ivana Nepomuka.¹⁴⁶ Križ je postavljen na kupolu kapelice 2020. godine, no kip sveca nije.¹⁴⁷ Prije vraćanja skulpture sv. Ivana Nepomuka u kapelu, potrebno je konačno mišljenje povjesničara umjetnosti o tome koji je kip sv. Ivana Nepomuka zaista onaj izvorni iz XVIII. stoljeća koji se nalazio u kapeli kod mosta.

¹⁴² *Riječka kapela sv. Ivana Nepomuka: Rušena je tri puta, a nakon 74 godine na nju je napokon vraćen križ* (10. lipnja 2020.), <https://www.bitno.net/kultura/likovna-umjetnost/rijecka-kapela-sv-ivana-nepomuka-rusena-je-tri-puta-a-nakon-74-godine-na-nju-je-napokon-vracen-kriz/> (zadnje pregledano 20. srpnja 2023.).

¹⁴³ Igor Žic, „Riječki parkovi i spomenici“, 2012., str. 68 i Igor Žic, „Riječki mostovi“, 2017., str. 23.

¹⁴⁴ Goran Moravček, *Muke riječkog Nepomuka*, <http://fluminensia.org/page/3> (zadnje pregledano 11. srpnja 2023.).

¹⁴⁵ Predrag Miletić, „Kapela sv. Ivana Nepomuka“, 2017., str. 12.

¹⁴⁶ *Predstavljena inicijativa za vraćanje kipa sv. Ivana Nepomuka u kapelu na Sušačkom mostu* (15. svibnja 2017.), <https://www.rijeka.hr/predstavljena-inicijativa-vracanje-kipa-sv-ivana-nepomuka-kapelu-susackom-mostu/> (zadnje pregledano 13. srpnja 2023.).

¹⁴⁷ *Riječka kapela sv. Ivana Nepomuka*, <https://www.bitno.net/kultura/likovna-umjetnost/rijecka-kapela-sv-ivana-nepomuka-rusena-je-tri-puta-a-nakon-74-godine-na-nju-je-napokon-vracen-kriz/> (zadnje pregledano 20. srpnja 2023.).

Slika 13. Neznani fotograf, Granica Sušak – Rijeka, 1925. godina

Slika 14. Kopija kapele sv. Ivana Nepomuka danas

4.2.1.1. Kip sv. Ivana Nepomuka na Trsatu

Kip sv. Ivana Nepomuka na Trsatu stoji na manjem kamenom postamentu bez ikakvih natpisa. Lik sveca u pozi je blagog kontraposta koji dodatno naglašavaju nabori na odjeći. Odjeven je u uobičajenu odoru baroknog svećenika-ispovjednika: preko reverende s pucetima nosi roketu i na vrhu je zaogrnut mocetom. Rubovi rokete bogato su ukrašeni vješto i precizno izrađenom punciranom čipkom. Roketa je prekrivena mocetom čija tekstura evocira materijal od kojeg je načinjena – krzno hermelina. Sa stražnje strane svetac ima i malu kapuljaču. Ispod mocete, sv. Ivan Nepomuk ima stolu prebačenu oko vrata. Stola je detaljno izrađena te na krajevima završava motivom križa i zatim resama. Glava bradatog sveca prekrivena je biretom. U lijevoj ruci sv. Ivan Nepomuk drži raspelo prema kojem smireno i pomalo zaneseno gleda. S desnom rukom spuštenom uz bok, svetac u ruci ima palminu granu da podsjeti promatrača na svoju mučeničku smrt.

Pored svečeve desne noge mali anđeo kleči na desnom koljenu. Anđeo je okrenut od sveca i gleda u daljinu (slika 16). Desna ruka anđela ostala je sačuvana samo kao nadlaktica, dok mu lijeva ruka u potpunosti nedostaje. Sa stražnje strane, potkoljenica malog anđela nije niti bila isklesana.

Kip sv. Ivana Nepomuka nalazi se u relativno dobrom stanju. Skoro svi detalji jasno su vidljivi iako je očito da je kip dulje vrijeme izložen vremenskim (ne)prilikama. Gornji dio kipa čiji su detalji lagano izlizani u lošijem je stanju nego donji dio kipa koji je skoro savršeno očuvan. Iako se detalji s prednje strane kipa nastavljaju i na njegovoj stražnoj strani, donji dio kipa koji sačinjavaju roketu i reverenda točno po sredini stražnje strane pokazuje duž jednog okomitog dijela tragove oštećene površine pa se detalji čipke ne razabiru. Usto, na sredini mocete sa stražnje se strane vide dva željezna klina. Na lijevoj ruci kojom svetac pridržava raspelo nekoliko prstiju nedostaje. Jedini potpuno sačuvani prst je palac. Drugi i peti prst u potpunosti nedostaju, dok su od trećeg i četvrtog prsta sačuvani samo vrhovi. Između vrata i glave sveca vidljiva je pukotina koja daje naslutiti da je Ivanova glava u jednom trenu možda bila odvojena.

Ako je zaista riječ o kipu sv. Ivana Nepomuka koji je stajao u kapelici kod mosta koji je spajao Rijeku i Sušak, onda bi to odgovaralo povijesnim zapisima koji navode da je kapela (a samim time najvjerojatnije i kip koji se nalazio u kapeli) više puta bila oštećena. Dakle, uistinu bi mogla biti riječ o izvornom kipu sv. Ivana Nepomuka iz XVIII. stoljeća iz kapele koji je nakon završetka Drugog svjetskog rata prebačen na Trsat. U prilog toj tvrdnji ide i činjenica da potkoljenica malog

anđela, pratioca sv. Ivana Nepomuka, nije napravljena što znači da skulptura nije bila namjenjena promatranju sa svih strana nego samo sprijeda i bočno.

Sveukupna izrada kipa i detalji obrade govore o vještini kipara koji je izradio skulpturu sv. Ivana Nepomuka. Čipka na rubovima rokete posebno je detaljno izvedena. Riječ je o minuciozno isklesanom porubu sa preciznim i kompliciranim uzorkom: cvijet od šest latica na podlozi romboidnog uzorka smješten je u sredini okvira koji na dnu završava sa tri zaobljena vrha. Između latica svakog cvijeta i u njegovom središtu te između svakog okvira poruba rokete izbušena je rupa svrdlom radi stvaranja dodatnog dojma volumena na inače plošnom porubu. Osim čipke, nabori te detalji na stoli i na raspelu također jasno ilustriraju umijeće autora skulpture koja se nalazi na Trsatu.

Slika 15. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, Trsat

Slika 16. Neznani kipar, Andeo uz nogu sv. Ivana Nepomuka, Trsat

4.2.1.2. Kip sv. Ivana Nepomuka u Rijeci

Kao drugi mogući kip sv. Ivana Nepomuka iz kapele koja je bila smještena u blizini mosta preko Rječine naveden je kip sveca u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci koji se nalazi na lijevoj strani crkve uz bočne oltare. Skulptura je izrađena od mramora.¹⁴⁸

Prilikom rušenja kapele sv. Ivana Nepomuka 1946. godine, gradske vlasti i Biskupija donose odluku da se dio inventara kapele, nosivih stupova te kip sveca prenesu u crkvu Uznesenja Blažene

¹⁴⁸ Goran Moravček, *Muke riječkog Nepomuka*, <http://fluminensia.org/page/3> (zadnje pregledano 11. srpnja 2023.).

Djevice Marije.¹⁴⁹ Referirajući se na tu činjenicu, najveći zagovornik ovog kipa sveca kao izvorne skulpture iz 1717. godine jest msgr. Sanjin Francetić.¹⁵⁰

Kip sv. Ivana Nepomuka u Rijeci stoji u pozi laganog kontraposta. Draperija mu ocrta obrise nogu pokrivenih reverendom. Preko reverende svetac nosi roketu čiji su rubovi bogato ukrašeni čipkom cvjetnog motiva. Površina moćte kojom je lik sv. Ivana Nepomuka zaogrnut oponaša teksturu krzna. Ispod moćte svetac nosi prebačenu stolu s križem i resama na krajevima. U desnoj ruci sv. Ivan Nepomuk drži palminu granu, dok lijevom pridržava raspelo. Na glavi bradati svetac nosi svoj uobičajeni biret. Ne može se točno odrediti kamo svetac gleda, da li prema promatraču ili prema raspelu u ruci. Izraz Ivanovog lica poluotvorenih ustiju također je teško definirati, može biti zamišljen, pomalo sjetan ili kontemplativan. Uz desnu nogu svečeva lika privija se mali kovrčavi anđeo. Gledajući s prednje strane, promatraču se čini da anđeo kleči na desnom koljenu, no kada se lik anđela promotri sa strane, anđeo lijevom nogom stoji na oblaku a desno mu koljeno nije do kraja oslonjeno na oblak u potpunoj pozi klečanja. Mali anđeo lijevim kažiprstom na usnicama uz zamišljen izraz lica poziva promatrača da se prisjeti Ivanove mučeničke smrti i njegove uloge kao zaštitnika ispovjedne tajne. Kip sv. Ivana Nepomuka sa stražnje je strane isklesan jednako detaljno, s pomnom obradom površina. Zahvaljujući pažljivoj posvećenosti izradi detalja te sveukupnom dojmu koji skulptura ostavlja na promatrača, jasno je da je kipar koji je izradio mramorni kip sv. Ivana Nepomuk bio vješt i sposoban umjetnik. Skulptura sveca stoji na postamentu vidljivo prilagođenom novom smještaju u crkvi – gornji i donji impost na stražnoj strani koja je prslonjena uz zid crkve naknadno su na rubovima oblikovani zaobljeno prema naprijed, a ne u potpuno ravnoj liniji. Skulptura je u odličnom stanju, bez ikakvih vidljivih oštećenja.

Na kipu sv. Ivana Nepomuka u riječkoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije ne vidi se nikakav utjecaj vremenskih (ne)prilika pa je moguće da je kip doista bio izvorno smješten u kapelici kod mosta preko Rječine. S obzirom da je mramor izdržljiviji materijal od kamena te da se kip iz kapele

¹⁴⁹ *Riječka kapela sv. Ivana Nepomuka*, <https://www.bitno.net/kultura/likovna-umjetnost/rijecka-kapela-sv-ivana-nepomuka-rusena-je-tri-puta-a-nakon-74-godine-na-nju-je-napokon-vracen-kriz/> (zadnje pregledano 20. srpnja 2023.).

¹⁵⁰ *Vraćen križ na kapelu Sv. Ivana Nepomuka*, Informativna katolička agencija (lipanj 2020.), <https://ika.hkm.hr/novosti/vracen-kriz-na-kapelu-sv-ivana-nepomuka/> (pregledano 20. srpnja 2023.).

od 1717. godine do kraja Drugog svjetskog rata nalazio u zatvorenom prostoru ostakljene kapele, postoji mogućnost da je ovaj kip u Rijeci zaista onaj iz kapele iz XVIII. stoljeća.

Iako se u izvorima navodi da je na postamentu kipa iz kapele stajao uklesani natpis s datacijom i imenom čovjeka koji je financirao izradu skulpture, na postamentu na kojem ovaj kip stoji nema nikakvih natpisa, dok se trsatski kip ne nalazi na izvornom postamentu nego na postamentu novije izrade, najvjerojatnije napravljenome kada je kip sv. Ivana Nepomuka postavljen na Trsat.

Slika 17. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, Rijeka

4.2.2. Kip sv. Ivana Nepomuka na mostu preko Rječine, LUCINSKI VIR

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: XVIII. stoljeće

MATERIJAL: nepoznat, najvjerojatnije kamen

IZVORNA LOKACIJA: most preko Rječine, u blizini Lucinskog vira

TRENUTNA LOKACIJA: nepoznata/nema

DIMENZIJE: nepoznate

Kip sv. Ivana Nepomuka nalazio se na mostu preko Rječine u blizini Lucinskog vira, između Lukeži i Gospodskog sela. Taj se most nazivao „Ivanov most“ prema skulpturi sveca. Tijekom XVIII. stoljeća kip su dali podići riječki isusovci koji su imali posjede na tom području. Kip je uništen tijekom ratnih razaranja u Drugom svjetskom ratu.¹⁵¹

¹⁵¹ Irvin Lukežić, „Mostovi na Rječini“, 1996., str. 70.

4.2.3. Kip sv. Ivana Nepomuka na pilu u blizini crkve sv. Margarete, BAKAR

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: *terminus post quem non*: 1804. godina, najvjerojatnije druga polovica XVIII. stoljeća

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: oltar sv. Ivana Nepomuka, crkva sv. Margarete

TRENTNA LOKACIJA: Gradski pil, Ulica Palada 40

DIMENZIJE: kip: 171×74×36,5 cm; postament: 156,5×62×61 cm; gornji impost: 25×91×93 cm; donji impost: 56,5×84×83 cm

Skulptura sv. Ivana Nepomuka u Bakru smještena je uz obalu u jugozapadnom dijelu Bakarskog zaljeva. Taj obalni dio grada naziva se Palada, a do kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine i raspada Austro-ugarske Monarhije trg na kojem se nalazi skulptura sv. Ivana Nepomuka zvao se Trg Marije Terezije.¹⁵² Trg Marije Terezije prije je bio urešen razgranatim drvoredom, a na njemu su se nalazili i ulaz u Gradski vrt te zgrada Gradske vijećnice. U XIX. stoljeću i početkom XX. stoljeća, trg Marije Terezije predstavljao je uređeno društveno okupljalište građana Bakra. Skulptura sv. Ivana Nepomuka nalazi se u neposrednoj blizini bivše Pomorske škole koja je 1903. godine preuređena u hotel Jadran¹⁵³ te preko puta pročelja crkve sv. Margarete, zaštitnice grada Bakra, iz XVII. stoljeća. Ivo Marochino navodi da se skulptura sv. Ivana Nepomuka izvorno nalazila u crkvi sv. Margarete na oltaru sv. Ivana Nepomuka.¹⁵⁴ Nakon 1804. godine kip je premješten iz crkve te je postavljen u blizini, na trg ispred zgrade Gradske vijećnice gdje se i danas nalazi. O važnosti skulpture sv. Ivana Nepomuka govori i činjenica da je smještaj skulpture zabilježen na precrtu katastarskog plana iz druge polovice XIX. stoljeća. Bruno Milić pretpostavlja

¹⁵² Bruno Milić, *Bakar*, 2003., str. 106.

¹⁵³ Isto, str. 39.

¹⁵⁴ Ivo Marochino, *Grad Bakar*, 1978., str. 161.

da bi originalni katastarski plan mogao datirati iz 1862. godine, a smatra da katastarski plan priložen u knjizi svakako prikazuje izgled Bakra prije 1883. godine.¹⁵⁵

Prije nego što je kip iznesen iz crkve, „gradski kapetanalni [*sic!*] sudac“ Ivan Nepomuk Thianich dao ga je popraviti 1804. godine.¹⁵⁶ Time se datacija kipa smješta najkasnije u početak XIX. stoljeća, iako je najvjerojatnije kip nastao u drugoj polovici XVIII. stoljeća, nakon svečeve kanonizacije. Nakon što je iznesen iz crkve, kip sv. Ivana Nepomuka postavljen je na pil te su u neko doba s obje strane kipa na bočnim stranama postamenta dodane ukrasne „aplike“, to jest dodani i uz postament pričvršćeni ornamenti od kovanog željeza (slika 18).¹⁵⁷ Željezni su ukrasi stajali na postamentu kipa sigurno do 1903. godine.¹⁵⁸ Ukrasnih aplikacija danas više nema, ali na postamentu su vidljivi tragovi zatvorenih rupa gdje su se dekoracije nekoć nalazile.

Slika 18. Neznani fotograf, Kip sv. Ivana Nepomuka s ukrasnim aplikacijama, kraj XIX./početak XX. stoljeća
Zahvaljujući potpori Ivana II. kneza Liechtensteina,¹⁵⁹ koji je vladao Lihtenštajnom od 1858. do 1929. godine,¹⁶⁰ a u Bakru je bio kao jedan od najznačajnijih dioničara u Društvu Lujzinske ceste

¹⁵⁵ Bruno Milić, *Bakar*, 2003., str. 39.

¹⁵⁶ Ivo Marochino, *Grad Bakar*, 1978., str. 161-162.

¹⁵⁷ Bruno Milić, *Bakar*, 2003., str. 107.

¹⁵⁸ Usp. Isto, slika sa str. 120.

¹⁵⁹ Usp. Ivo Marochino, *Grad Bakar*, 1978., str. 162: „Potporom Ivana XXII [*sic!*] kneza Liechtemsteina [*sic!*]...“.

¹⁶⁰ Liechtenstein, <https://proleksis.lzmk.hr/34590/> (zadnje pregledano 26. lipnja 2023.)

(1816.-1876.) na koju je kasnije bio priključen i grad Bakar,¹⁶¹ Društvo za poljepšavanje grada Bakra u neko je doba između 1858. i 1876. godine, a možda čak i do 1918. godine, popravilo postament kipa sv. Ivana Nepomuka i stepenice, te je tada postavljena i ploča od bijelog mramora s natpisom.¹⁶² Ta je ploča bačena u more 1918. godine nakon što se Hrvatska odvojila od Austro-ugarske Monarhije. Marochino nagađa da je mogući razlog bacanja ploče u more bilo zapisano ime njemačkog kneza, pokrovitelja obnove. Tijekom talijanske okupacije 1942. godine skulptura je uklonjena s postamenta kao podsjetnik na bivšu, austrijsku vlast. Nakon odlaska talijanskih okupatora, već 1946. godine, skulptura sv. Ivana Nepomuka vraćena je na svoje izvorno mjesto na kojem se i danas nalazi.¹⁶³

Skulptura sv. Ivana Nepomuka smještena je na postamentu do kojega vode tri stepenice. Postament započinje i završava ispostima. Sa tri strane postamenta, na sredini se nalazi jednostavni dekorativni plitki reljef s motivom jednog romba. Na prednjoj strani postamenta, na kojoj je vjerojatno bila postavljena ploča s natpisom zahvale pokrovitelju obnove knezu Liechtensteinu, vidljivo je udubljenje u obliku romba gdje se izvorno nalazio i četvrti reljef romba. Također, primjetni su tragovi četiri zapunjene rupe. Pretpostavljam da je četvrti romb bio otučen kako bi se mogla staviti ploča s natpisom. Na lijevoj strani postamenta, izbočeni je romb ukrašeniji nego druga dva preostala romba. Iako je veličinom jednak drugima, ovaj romb ima profilirane rubove koji mu daju na izražajnosti pa se ostavlja dojam veće važnosti strane na kojoj se nalazi taj reljefni motiv. Izvorno je ta strana postamenta bila prednja strana, tj. strana postamenta na kojoj je kip bio okrenut prednjom stranom, kao što se može vidjeti na sačuvanoj fotografiji kipa priloženoj iz knjige Brune Milića (ranije navedena slika 18).

Kip sv. Ivana Nepomuka dobro je očuvan. Lik stoji u blagoj pozi kontraposta koju naglašava padanje bogatih nabora draperije. Svetac je odjeven u tradicionalnu odjeću baroknog svećenika-ispovjednika: preko reverende nosi roketu na krajevima bogato ukrašenu čipkom, zaogrnut je mocetom te na glavi nosi bired. Detalji na odjeći govore o vještini kipara koji je izradio skulpturu. Reverenda je s prednje strane zatvorena malenim pucetima. Dekorativni rubovi rokete oponašaju

¹⁶¹ Petar Feletar, *Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana: Prometno-geografska studija o povezivanju Kontinentalne i Jadranske Hrvatske*, Zagreb, Samobor: Meridijani, 2015., str. 75.

¹⁶² Ivo Marochino, *Grad Bakar*, 1978., str. 162.

¹⁶³ Isto, str. 162.

jednostavniji uzorak čipke, no kvalitetno su isklesani te su izbušeni kako bi se dao dojam većeg volumena. Usto, jasno su vidljivi zahvaljujući dobrom stanju u kojem se skulptura nalazi. Krajevi rukava rokete također su ukrašeni dekorativnim čipkastim porubom. S prednje i stražnje strane lika sv. Ivana Nepomuka moceta imitira teksturu krzna hermelina. Svetac oko vrata nosi ogrlicu s okruglim privjeskom. Raspelo u rukama svetac pridržava s obje ruke, a lijevom rukom uz sebe prislanja i palminu granu. Na desnoj ruci kipu nedostaje mali prst. Lice sv. Ivana Nepomuka je bradato, a svetac ne gleda u raspelo već prema naprijed, u daljinu. Kip je previsoko smješten da bi se reklo da gleda u promatrača. Izraz lica mu nije spokojan, već se čini zamišljen, a zbog lagano otvorenih usta možda i zabrinut ili uznemiren. Stražnja strana kipa je plosnatija, te na donjoj polovici obrada nije kao s drugih strana već je malo grublja. Na gornjem dijelu leđa pri ramenima sv. Ivan Nepomuk ima tri rupe koje su mogle služiti da se skulptura pričvrsti uz zid ili na neku oblogu. Stoga bi se njima mogla poduprijeti tvrdnja Ive Marochina da je kip nekada bio smješten u crkvi sv. Margarete na oltaru.

Slika 19. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, prije 1804. godine

4.2.4. Kip sv. Ivana Nepomuka na postamentu, CRIKVENICA

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: 1735. godina

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: u blizini mosta preko Dubračine kod bivšeg pavlinskog samostana

TRENTNA LOKACIJA: ulaz u dvorište hotela *Kaštel* (bivši pavlini samostan)

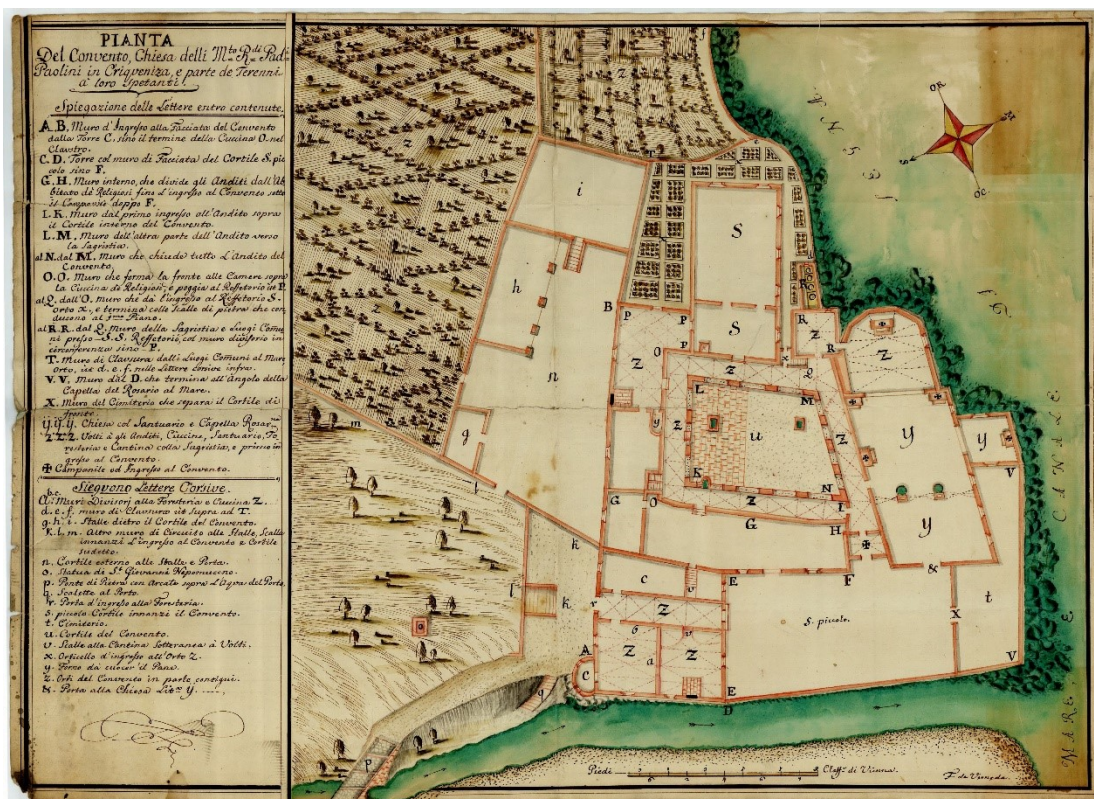
DIMENZIJE: izvorni kip: 147×55×44 cm; postament: 70,5×44×44,5 cm; gornji impost: 12×55×56 cm; donji impost: 19,5×55,5×55 cm

Kamena skulptura sv. Ivana Nepomuka u Crikvenici izvorno se nalazila u sklopu pavlinskog samostana. Pavlini samostan u Crikvenici utemeljio je knez Nikola IV. Frankapan 1412. godine. U sjevernom dijelu samostana, postojalo je gospodarsko dvorište u koje se ulazilo kroz barokni portal.¹⁶⁴ U blizini tog portala, pored ulaza u dvorište, danas je smješten kip sv. Ivana Nepomuka.

Na tlocrtu pavlinskog samostana iz 1756. godine, poznati riječki arhitekt španjolskog podrijetla Felice Stefano de Verneda ucrtava kip sv. Ivana Nepomuka između mosta preko Dubračine i samostana, iza ulaza u samostan gdje se nalazila i foresterija koja je služila za prijem i boravak gostiju (slika 20). Budući da je sv. Ivan Nepomuk osim zaštitnika mostova ujedno i zaštitnik putnika, njegov se smještaj na karti između mosta i dijela posvećenog gostima može povezati s time.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Radmila Matejčić, „Pavlini na Frankopanskom feudu u Hrvatskom primorju“, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, katalog izložbe (Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 12. 5. – 31. 10. 1989.), (ur.) Đurđica Cvitanović, Vladimir Maleković, Jadranka Petričević, Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str. 224-225.

¹⁶⁵ Usp. Felice Stefano de Verneda, Tlocrt crikveničkog samostana, 1756., u: Sanja Škrković, *Šetnja kroz povijest*, 2012., str. 20-21.

Slika 20. Felice Stefano de Verneda, Tlocrt crikveničkog samostana, 1756. godina

Izvorni kameni kip sv. Ivana Nepomuka isprva je bio postavljen nedaleko od mosta preko Dubračine,¹⁶⁶ a u prvoj polovici XIX. stoljeća skulptura se premjestila na sredinu novo izgrađenog mosta.¹⁶⁷

Godine 1920. monsijor Antun Rigoni u Župnoj spomenici navodi kako je nepoznati počinitelj obezglavio kip sv. Ivana Nepomuka na mostu. Msgr. Rigoni sumnjao je na mladiće koji su se iz Rijeke sklonili u Crikvenicu pred vlašću D'Annunzia, no to nikad nije bilo potvrđeno. Također, u Župnoj se spomenici spominje da je skulpturu popravio „vrstan klesar“ Nikola Matejčić mlađi.¹⁶⁸

Prema župnoj spomenici msgr. Antuna Rigonija, zahvaljujući dobrovoljnim priložima vjernika postavljen je i blagoslovljen 2. studenog 1930. godine novi kip sv. Ivana Nepomuka. Kao razlog zamjene, msgr. Rigoni piše da stari kip „nije bio estetičan“. Iako ne navodi autora novo izrađene

¹⁶⁶ Usp. Felice Stefano de Verneda, Tlocrt crikveničkog samostana, 1756., u: Isto, str. 21.

¹⁶⁷ Sanja Škratić, *Šetnja kroz povijest*, 2012., str. 50.

¹⁶⁸ Crikvenica, Arhiv župe Crikvenica, Spomenica župe Crikvenica msgr. Antuna Rigonija, 23.-24. svibnja 1920., str. 111.

skulpture, Rigoni opisuje kako je na izvorni postament iz XVIII. stoljeća postavljen novi kip s postamentom na kojem je uklesan natpis: „U čast svetom Ivanu Nepomuku / obnoviše vjernici 1930. godine.“¹⁶⁹

Izvorni svečev kip s mosta zatim je bio preseljen u grobljansku kapelu Gradskog groblja u Crikvenici, a novi je kip postavljen na njegovo mjesto na mostu.¹⁷⁰ Krajem 1937. godine, kip sv. Ivana Nepomuka koji se u to vrijeme nalazio na mostu premješten je prije rušenja kamenog mosta iz XIX. stoljeća. Prilikom dograđivanja samostana te njegovog preuređenja iz odmarališta tvornice *Kamensko* u hotel *Kaštel* 1988. godine, kipar Zvonimir Kamenar obnovio je kip te izradio uništene svečeve ruke.¹⁷¹

Sanja Šrgatić (2012.) i Ratimir Gregurić (1941.) navode da je kameno postolje na kojem se kip danas nalazi izvorno, te da se na njemu nalazi kronografski zapis MDCCXXXV koji smješta godinu nastanka izvornog kipa i postolja u 1735. godinu.¹⁷² Izvorno postolje i kip iz XVIII. stoljeća bili su uzidani u novi kameni most koji je bio izgrađen u XIX. stoljeću. Novi kameni most podigao je 1826. godine Franjo Ūrmeny, guverner Ugarskog primorja i civilni kapetan Rijeke, čemu svjedoči spomen-natpis zahvale građana Crikvenice koji se nalazio na mostu preko puta kipa sv. Ivana Nepomuka.¹⁷³ Jedan od najčešćih motiva prikazanih na starim razglednicama i fotografijama Crikvenice iz XIX. stoljeća i iz prve trećine XX. stoljeća predstavlja upravo taj stari četverolučni kameni most. Na fotografijama se mogu raspoznati skulptura sv. Ivana Nepomuka i preko puta nje kamena piramida koja se u to vrijeme postavljala na svim značajnijim prometnicama. Sveukupno se na mostu nalazilo pet kamenih piramida, od kojih je danas sačuvana samo jedna.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Crikvenica, Arhiv župe Crikvenica, Spomenica župe Crikvenica msgr. Antuna Rigonija, 2. studeni 1930., str. 35.

¹⁷⁰ Informaciju je dao lokalni povjesničar Slavko Matejčić. Usp. Vladimir Uremović, *Pavlini u Crikvenici*, 2002., str. 12.

¹⁷¹ Sanja Šrgatić, *Šetnja kroz*, 2012., str. 40.

¹⁷² Isto, str. 40 i Usp. Ratimir Gregurić, *GRAĐA ZA POVIJEST CRIKVENICE*, strojopis, Crikvenica, 1941., str. 4.

¹⁷³ Ratimir Gregurić, *GRAĐA ZA POVIJEST*, 1941., str. 3 i Usp. Sanja Šrgatić, *Šetnja kroz povijest*, 2012., str. 50.

¹⁷⁴ Isto., str. 47.

Slika 21. Most preko Dubračine s vidljivim kipom sv. Ivana Nepomuka i kamenim piramidama, kraj XIX./početak XX. stoljeća

S vremenom most iz XIX. stoljeća nije mogao više podnijeti sve veći promet, te je 1938. godine izgrađen novi, veći trolučni most.¹⁷⁵ Prilikom povlačenja njemačkih okupacijskih snaga 16. travnja 1945. godine novi je most srušen, a nakon završetka Drugog svjetskog rata, most je ponovno izgrađen te i danas stoji na istom mjestu.¹⁷⁶

Skulptura sv. Ivana Nepomuka nalazi se na kamenom postamentu koji završava gornjim i donjim impostom. Na prednjoj strani donjeg imposta nalazi se natpis: *SanCtVs Ioannes nepoMVCenVs / CanonICVs ConfessarIVs hIC / nobIs ereCtVs est.*¹⁷⁷ Natpis u prijevodu glasi ovako: *Sveti Ivan Nepomuk / kanonik ispovjednik / ovdje nam je podignut.* Na trupu postamenta s prednje strane okrenute prema promatraču uklesan je niski reljef koji prikazuje lik raspetoga Krista na križu. Iznad Kristove glave na gornjem dijelu križa piše INRI. Križ je smješten u okvir iz kojeg izlaze donji kraj križa te njegov lijevi i desni krak.

¹⁷⁵ Ratimir Gregurić, GRAĐA ZA POVIJEST, 1941., str. 3 i Usp. Sanja Škrgatić, *Šetnja kroz povijest*, 2012., str. 47.

¹⁷⁶ *Senj, Novi, Crikvenica i okolica*, <http://croinfo.net/forum/index.php?topic=1942.90> (zadnje pregledano 13. lipnja 2023.).

¹⁷⁷ Usp. Ratimir Gregurić, GRAĐA ZA POVIJEST, 1941., str. 4.

Slika 22. Natpis na postamentu

Slika 23. Reljef raspetoga Krista na postamentu

Kip sv. Ivana Nepomuka očuvan je u relativno dobrom stanju s manjim oštećenjima. Sv. Ivan Nepomuk u lijevoj ruci drži raspelo a desnom ga rukom lagano pridržava. Lik Rasketoga Krista pomalo je izlizan ali oblikovnim karakteristikama odgovara reljefnom prikazu rasketog Krista na postamentu. Svetac nosi reverendu prekrivenu roketom. Na krajevima rokete još se vide relativno plitki tragovi dekorativnog poruba rokete koji je zamjenjivao ikonografski najčešću čipku. Dekorativni je porub u formi trake koja je s gornje i donje strane omeđena vidljivim punim rubom, a unutar trake mjestimično se vide ostaci reljefnog ukrasa najvjerojatnije cvjetnog ili vitičastog motiva. Preko rokete svetac nosi mocetu, a na glavi uobičajeni biret.

S prednje strane kip je pokrenut: svetac stoji u blagom kontrapostu čime se dinamizira njegov položaj, a odjeća koju nosi puna je nabora. Kroz reverendu vidi se blagi obris lijeve noge na koju se oslanja, a tkaninom je jako ocrтана njegova desna noga lagano savijena u koljenu. Iako se na stražnoj strani kipa nastavljaju rubovi odjeće u slojevima koje sv. Ivan Nepomuk nosi te svetac ima kapuljaču u punom volumenu, kip je odostraga poravnan. Nema nikakve obrade materijala njegove odjeće kao što je naprijed napravljeno, te se čak vidi jasna linija između obrađenog i poravnatog dijela površine skulpture, kao da je predviđen za smještaj na mjesto gdje stražnji dio neće biti vidljiv. Stražnja strana kipa nije nimalo ispolirana jer nije bila vidljiva. Veći dio mocete nosi tragove nazubljenog dlijeta, a na donjoj polovici kipa, na mjestu gdje roketa prelazi u reverendu, nalazi se velika okrugla rupa čija je svrha najvjerojatnije bila za pričvršćivanje kipa sa stražnje strane uz neku površinu. Uz tu veliku rupu nalazi se i jedna manja. Na gornjoj polovici, pri vrhu mocete nalaze se dvije male rupe, također previše pravilne da bi bila riječ o posljedicama izloženosti kipa vremenskim (ne)prilikama.

Svečevo lice s dugom bradom, što je rjeđi tip načina prikaza sveca,¹⁷⁸ ima spokojan izraz dok odaje dojam smirenog razmatranja raspela koje drži u rukama i prema kojem gleda spuštenih kapaka. Iako nije jako očito, pri boljem proučavanju, promatrač može primjetiti da je lijeva šaka obnovljena naknadno jer je svjetlije boje te je njena tekstura glatkija nego ona izvorne kamene skulpture. Obnovljena desna šaka izgleda prirodnije, ali također je svjetlija od ostatka ruke. Prsti obje šake dugi su i istanjeni, profinjeni, dajući lagani dojam krhkosti. Desna je šaka u malo lošijem stanju nego lijeva, pa se kroz materijal mjestimično nazire željezna armatura. Na prsima skulpture,

¹⁷⁸ Ovaj kip sv. Ivana Nepomuka predstavlja jedini primjer sveca prikazanog s dugom bradom na području koje sam obrađivala. Predložak za skulpturu nije poznat.

u visini rebara, vidljiva je udubina ovalnog oblika koja se ističe među gustim, okomitim naborima svečeve rokete. Udubljenje je djelomično zakriveno raspelom pa je manje primjetno.

Slika 24. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1735. godina

Ekspresivnost i pokrenutost tijela svečevog kipa ispred ulaza u bivši pavlinski samostan pripadaju baroknim oblikovnim tendencijama, dok stilsko oblikovanje glave sv. Ivana Nepomuka nikako ne odgovara dobu baroka. S obzirom na veću plošnost i stiliziranost u odnosu na tijelo, glava bi stilski pripadala XX. stoljeću. Dakle, imajući u vidu te kontradikcije u stilskom oblikovanju kipa sv. Ivana Nepomuka, dvije su druge mogućnosti u vezi nastanka kipa.

Prva mogućnost jest da je riječ o kopiji baroknog kipa koja je napravljena 1930. godine, i to ili izvornog crikveničkog kipa iz XVIII. stoljeća ili nekog drugog baroknog predloška svečeve

skulpture. U prilog toj teoriji idu navodi u literaturi koji spominju da je kip koji se danas nalazi ispred hotela Kaštel „novija replika“.¹⁷⁹

Druga je mogućnost da je kip ispred ulaza u hotel izvorni barokni crikvenički kip, ali da su mu određeni dijelovi tijela kasnije zamijenjeni. Tu bi teoriju potvrdile pokrenutost i ekspresivnost kipa koje više odgovaraju baroku nego prvoj polovici XX. stoljeća, te vidljivo i dokumentirano obnovljene šake sveca. Budući da glava stilski svakako ne pripada razdoblju baroka, drugu teoriju potvrđuje i zapis msgr. Rigonija u Župnoj spomenici iz 1920. godine kada spominje incident u kojem je (izvornom) kipu sv. Ivana Nepomuka skinuta glava koja je zatim nadomješena.¹⁸⁰ Također, Ratimir Gregurić (1941.) navodi kako je kip koji je stajao na mostu premješten ispred ulaza „u crkveno dvorište“,¹⁸¹ a Vladimir Uremović (2002.) potvrđuje kako je izvorni kip stajao u blizini mosta, zatim na mostu, da bi bio premješten na oltar grobljanske kapele i naposljetku da se danas nalazi pred ulazom u hotel *Kaštel*.¹⁸² S obzirom na navedene argumente, smatram da je druga teorija izglednija te da više odgovara izgledu kipa.

¹⁷⁹ Andrea Car, Ivica Malatestinić, Ranko Starac et al., *Grad Crikvenica: kamik, more i čovik*, Crikvenica: Grad Crikvenica, 2008., str. 40 i Usp. Sanja Škrgatić, *Šetnja kroz povijest Crikvenice*, Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, 2012., str. 40.

¹⁸⁰ Arhiv župe Crikvenica, Spomenica msgr. Antuna Rigonija, 1920., str. 111.

¹⁸¹ Ratimir Gregurić, *GRAĐA ZA POVIJEST*, 1941., str. 4.

¹⁸² Vladimir Uremović, *Pavlini u Crikvenici*, 2002., str. 12.

4.2.5. Kip sv. Ivana Nepomuka u grobljanskoj kapeli, CRIKVENICA

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: 1930. godina

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: most preko Dubračine

TRENTNA LOKACIJA: oltar, grobljanska kapela Gradskog groblja u Crikvenici

DIMENZIJE: kip: visina cca 130 cm¹⁸³

Za razliku od dinamično pokrenutog kipa sveca koji je smješten na ulazu u hotel *Kaštel*, postoji još jedan kip sv. Ivana Nepomuka, najvjerojatnije zamjenski kip iz 1930. godine koji je bio postavljen na most umjesto kipa iz XVIII. stoljeća. Taj se kip danas nalazi na oltaru grobljanske kapele u Crikvenici, nedaleko od mosta i bivšeg pavlinskog samostana.

Kip je plošan te je statičnije poze pa tako ne stoji u položaju kontraposta vidljivom kroz tkaninu odjeće. Odjeven je u reverendu prekrivenu roketom i mocetom, uz rjeđe viđenu prebačenu stolu koja izvire ispod mocete. Stola je na krajevima ukrašena motivom križa i resama. Za razliku od uobičajenih prikaza, ova skulptura sv. Ivana Nepomuka nema roketu čiji su rubovi ukrašni čipkastim ili dekorativnim porubom. Umjesto toga, krajevi rokete završavaju bez ikakvog ukrasnog poruba. Njegova je odjeća bogato drapirana što daje skulpturi na izražajnosti. Na glavi svetac nosi tradicionalni bired, no u ovom je slučaju bired na vrhu ukrašen kićankom. Bradati svetac ima smireni izraz lica, te mu je pogled uperen prema onome što je nekada držao u lijevoj ruci. U sadašnjem stanju, kip sveca nema lijevu šaku niti ono što je držao u njoj – najvjerojatnije raspelo. U desnoj ruci, sv. Ivan Nepomuk ima palminu granu kao simbol svoje mučeničke smrti. Izuzev lijeve šake i raspela koji nedostaju, kip je dobro očuvan.

¹⁸³ Kip sv. Ivana Nepomuka nalazi se u grobljanskoj kapeli koja je otvorena samo u posebnim prigodama stoga nisam uspjela izmjeriti dimenzije skulpture niti je pobliže proučiti.

Slika 25. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka u grobljanskoj kapeli, 1930. godina

4.2.6. Kip sv. Ivana Nepomuka na mostu, NOVI VINODOLSKI

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: 1836. godina

MATERIJAL: kamen

IZVORNA LOKACIJA: prvi desni pilastar upornjaka mosta na Ričini u Novom Vinodolskom

TRENTNA LOKACIJA: nepoznata

DIMENZIJE: nepoznate

Kip sv. Ivana Nepomuka nalazio se u kapelici na prvom desnom pilastru upornjaka starog kamenog mosta preko Ričine. Kip sv. Ivana Nepomuka napravljen je 1836. godine te je izvorno stajao u staroj kapelici nedaleko od mosta. Kameni most izgradio je 1863. godine Matija Mažuranić koji je sagradio i novu kapelicu u koju je premjestio stariji kip sveca.¹⁸⁴ Nakon povlačenja Talijana iz Novog Vinodolskog, partizani su srušili most u listopadu 1943. godine pred nadiranjem njemačkih snaga sa zapada.¹⁸⁵ Bojan Zoričić (2018.) navodi da je kip sv. Ivana Nepomuka 80-tih godina XX. stoljeća bačen u Ričinu.

Na samom početku kamenog mosta, na prvom desnom pilastru upornjaka, u kapelici je bio smješten kip sv. Ivana Nepomuka. Danas se na mjestu kapelice iz druge polovice XIX. stoljeća nalaze njezini ostaci i kameni blok na kojem je jasno čitljiv natpis posvećen sv. Ivanu Nepomuku, zaštitniku Modruške biskupije, te obnovi mosta: D. O. M. / IN / HONOREM S(anc)TI / IOANNIS NEPOMUCENI SAC= / RAMENTALIS SIGILLI PROTO= / MARTIRIS / DIOECESIS MODRUSSIENSIS / PATRONI / A / DEVOTO POPULLO RESTAURATUM / 1836.

Prijevod natpisa glasi: BOGU NAJBOLJEM, NAJVEĆEM / U ČAST SVETOG / IVANA NEPOMUKA / ISPOVJEDNE TAJNE PRVOMUČENIKA / ZAŠTITNIKA MODRUŠKE BISKUPIJE / OBNOVIO POBOŽNI NAROD / 1836.

¹⁸⁴ Bojan Zoričić, *Moj stari Novi*, 2018., str. 48.

¹⁸⁵ Ivan Maričić Hrgeša: <http://croinfo.net/vijesti-regija/8346-srueni-stari-most-u-novom-vinodolskom-i-okolica.html> (zadnje pregledano 2. srpnja 2023.)

Na kamenom bloku uz tekst prikazana su i četiri lista, dva palmina lista gore, a dolje dva lista neke druge biljke, moguće stiliziranog akanta. Kameni je blok bio dio tog javnog spomenika te je vjerojatno imao funkciju postolja za kip budući da su most i nova kapelica u koju je premješten sagrađeni tek 1863. godine.

Slika 26. Kameni blok s mosta s natpisom posvećenim sv. Ivanu Nepomuku

Stara kapelica u kojoj se izvorno nalazio kip sv. Ivana Nepomuka i sam kip sveca datacijom uklesanom na kamenom bloku potječu najkasnije iz 1836. godine. Danas su na mjestu kapelice na mostu koju je sagradio Matija Mažuranić vidljivi ostaci željeznih šarki koja su nekad vjerojatno držala vratašca kojima se štitio kip od vremenskih (ne)prilika.

Slika 27. Neznani fotograf, Kip. sv. Ivana Nepomuka na mostu preko Ričine, prije 1943. godine

4.2.7. Kip sv. Ivana Nepomuka na zapadnoj strani luke, SENJ

AUTOR: nepoznat

VRIJEME NASTANKA: između 1704. i 1707. godine

MATERIJAL: mramor

IZVORNA LOKACIJA: zapadna strana luke, iza paromlina i tvornice tijesta *Art*

TRENTNA LOKACIJA: nepoznata

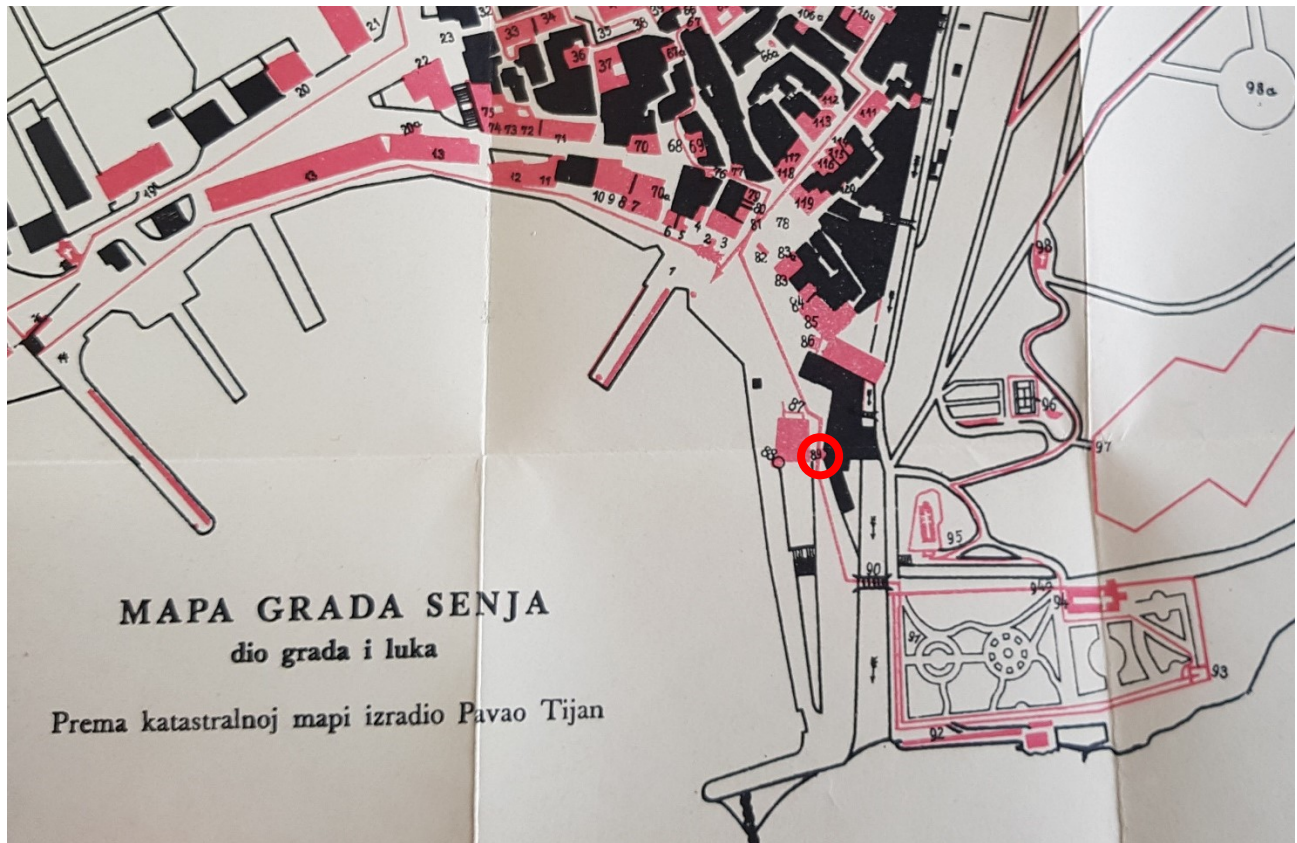
DIMENZIJE: nepoznate

Jedan od najranijih javnih spomenika posvećenih sv. Ivanu Nepomuku na ovom području Hrvatske predstavlja upravo ovaj kip sv. Ivana Nepomuka podignut u Senju. Kip je podignut na početku XVIII. stoljeća, između 1704. i 1707. godine, čak i prije nego što je svetac kanoniziran. Narudžbu je inicirao biskup Benedikt Bedeković Komorski, bivši zagrebački kanonik.¹⁸⁶ Biskup Bedeković navodno je bio veliki štovatelj sv. Ivana Nepomuka pa nije neobično da je podigao javnu skulpturu njemu u čast.¹⁸⁷ Josip Frančišković (1927.) navodi da je kip bio načinjen od mramora. Izuzev toga, o izgledu ili atributima skulpture nisu poznati nikakvi drugi podaci.

Skulptura sv. Ivana Nepomuka nalazila se na zapadnoj strani senjske luke u blizini paromlina i tvornice tijesta *Art* napravljenog uz staru kulu Šabac. Pavao Tijan na karti Senja iz 1931. godine pokazuje da je kip bio smješten iza paromlina, nedaleko od mosta (slika 28). Spomen skulpture u Tijanovom opisu grada Senja iz 1931. godine predstavlja zadnju poznatu lokaciju svečeve javne skulpture. Danas je lokacija kipa sv. Ivana Nepomuka nepoznata.

¹⁸⁶ Danko Šourek, *Altarističke radionice*, 2015., str. 247.

¹⁸⁷ Usp. Josip Frančišković, „Stolna crkva u Senju“, 1927., str. 431 i Pavao Tijan, *Senj*, 1931., str. 25.

Slika 28. Pavao Tijan, Mapa grada Senja. Kip sv. Ivana Nepomuka u luci označen je brojem 89 (crveno zaokruženo)

4.2.8. Kip sv. Ivana Nepomuka na mostu, SENJ

AUTOR: nepoznat, radionica Antonija Michelazzija?

VRIJEME NASTANKA: 1741. godina

MATERIJAL: nepoznat

IZVORNA LOKACIJA: Vukasovićev most, na putu iz Senja prema Dalmaciji

TRENTNA LOKACIJA: nepoznata/nema

DIMENZIJE: nepoznate

Senjski i modruški biskup Ivan Antun de Benzoni dao je podići drugi javni kip sv. Ivana Nepomuka u Senju nakon Ivanove kanonizacije, te ga je posvetio 26. veljače 1741. godine uz veliku svečanost i pratnju visokih mjesnih političkih i crkvenih ličnosti kao i puka.¹⁸⁸ Biskup de Benzoni i čitava njegova obitelj bili su veliki štovatelji sv. Ivana Nepomuka zaslužni za podizanje njemu posvećenih oltara u katedrali sv. Vida u Rijeci te u senjskoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije.¹⁸⁹

Budući da je svetac bio poznat kao zaštitnik mostova, skulptura sv. Ivana Nepomuka bila je smještena u blizini mora,¹⁹⁰ na Vukasovićevom mostu koji je vodio iz Senja prema Dalmaciji.¹⁹¹ Iako se autor skulpture ne zna, s obzirom da je radionica Antonija Michelazzija u to vrijeme radila narudžbe za senjsku katedralu, moguće je da je radionica ili neki klesar iz radionice izradio kip.¹⁹²

Kip je uništen za vrijeme Drugog svjetskog rata prilikom bombardiranja grada Senja.¹⁹³

¹⁸⁸ Josip Burić, *Biskupije Senjska i Modruška*, 2002., str. 212.

¹⁸⁹ Juraj Lokmer, *Barokni oltari*, 2006., str. 148.

¹⁹⁰ Josip Burić, *Biskupije Senjska i Modruška*, 2002., str. 212.

¹⁹¹ Danko Šourek, *Altarističke radionice*, 2015., str. 247.

¹⁹² Usp. Juraj Lokmer, *Barokni oltari*, 2006., str. 155.

¹⁹³ Isto, str. 148.

5. ZAKLJUČAK

Tema ovog diplomskoga rada i istraživanja provedenog u njemu jesu javni spomenici sv. Ivana Nepomuka. Češki svetac, prema legendi umro je mučeničkom smrću bijavši bačen s mosta u rijeku Vltavu ne želeći odati kraljičinu ispovijed.¹⁹⁴ Iako je sv. Ivan Nepomuk živio u XIV. stoljeću te se u Češkoj njegovo čašćenje raširilo ubrzo nakon njegove smrti, u XVI. se stoljeću u doba nakon završetka Tridentskoga sabora njegovo čašćenje posebno ističe i dobiva na značenju.¹⁹⁵ U to doba Katolička crkva stavlja veliki naglasak na sakramente jer su oni predstavljali jednu od najvećih i najvažnijih razlika između protestanata i katolika.¹⁹⁶ Tada sv. Ivan Nepomuk postaje predstavnikom i zaštitnikom svega vezanoga uz ispovijed. Kroz sakramente, Crkva je nastojala učvrstiti vjeru te povratiti izgubljene vjernike.¹⁹⁷ Sakramenti su dakle imali veliki politički značaj te su bili posebno isticani i često prikazivani. Budući da su protestanti negirali postojanje sakramenta ispovijedi (pomirenja), legendarna mučenička smrt sv. Ivana Nepomuka kao zaštitnika ispovjedne tajne postala je izuzetno važna u poslijetridentsko doba kada se vjera puka nastojala učvrstiti i vratiti u okrilje ispravnog. Njegov je lik tako služio kao jedan od glavnih argumenata Katoličke crkve u obrani sakramenta ispovijedi. Kao antiteza protestantima, sv. Ivan Nepomuk bio je predstavljan i istican kao simbol pobožnog svećenika vjernog Crkvi i Bogu koji je radije podnio mučeničku smrt nego odao sakramentalnu tajnu.

Osim svoje važnosti kao branitelja i utjelovitelja sakramenta ispovijedi, sv. Ivan Nepomuk bio je i s drugih strana politički važan. Habsburški su vladari tako u Češkoj poticali čašćenje sv. Ivana Nepomuka radije nego drugog najvažnijeg njihovog sveca, legendarnog kralja sv. Vjenceslava. Također, sv. Ivan Nepomuk za Habsburgovce je predstavljao dio *pietas austriaca*, sklop pobožnosti na području austrijske vlasti, u okviru kojeg su određeni sveci bili naročito izdizani i

¹⁹⁴ EC, „Ivan Nepomuk“, u: *Leksikon ikonografije*, 2006. [prvo izdanje 1979.], str. 283.

¹⁹⁵ Anna Coreth, *Pietas Austriaca*, 2004. [Prvo izdanje 1959.], str. 84.

¹⁹⁶ Émile Mâle, *L'art religieux après le Concile de Trente*, 1932., str. 65.

¹⁹⁷ Isto, str. 71.

čašćeni.¹⁹⁸ Uz Habsburgovce, važnu ulogu u širenju čašćenja sv. Ivana Nepomuka imao je isusovački red.¹⁹⁹

S obzirom da su predmet istraživanja bile javne svetačke skulpture, njihov autor u literaturi, ako je i poznat, često nije naveden, dok se o mogućem autorstvu nekih skulptura može nagađati na temelju sličnosti s drugim djelima određenih umjetnika ili pak djelovanju umjetnika i njihovih radionica u to vrijeme na tom području. Iako naručitelji nisu uvijek poznati, imena nekih od njih ipak su ostala zabilježena u povijesnim izvorima, te su ih prenijeli drugi autori.²⁰⁰ Budući da je sv. Ivan Nepomuk poznat kao svetac zaštitnik mostova i putnika na mostovima, njegove su skulpture bile redovito postavljane na mostove ili u blizinu mosta koji „postaju atribut posuđen iz stvarnosti“.²⁰¹ Stoga je, nažalost, određen broj djela koje se spominju u radu izgubljen prilikom ratnih razaranja Drugog svjetskog rata. Arhivska dokumentacija o pojedinim djelima često nije sačuvana, bilo da je nastradala u Drugom svjetskom ratu ili da je izgubljena s vremenom.

Na području Istre i Hrvatskog primorja koje sam obrađivala poznato mi je četrnaest skulptura sv. Ivana Nepomuka. Od tih je četrnaest skulptura do danas preživjelo deset skulptura u različitim stupnjevima očuvanosti. Većini oštećenih kipova nedostaju ekstremiteti koji su zbog svog položaja najpodložniji oštećenju, pa im tako nedostaju uglavnom prsti na rukama te ruke. Također, budući

¹⁹⁸ Anna Coreth, *Pietas Austriaca*, 2004. [Prvo izdanje 1959.], str. 81-85.

¹⁹⁹ Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, 1958., str. 729.

²⁰⁰ Danko Šourek, *Altarističke radionice*, 2015., str. 247: Autor navodi biskupa Bedekovića kao naručitelja kipa sv. Ivana Nepomuka u senjskoj luci.

Josip Burić, *Biskupije Senjska i Modruška*, 2002., str. 212: Autor je prenio podatke vezane uz djelovanje biskupa Ivana Antuna de Benzonija, uključujući pritom i posvetu kipa sv. Ivana Nepomuka na mostu u Senju.

Arhiv župe Crikvenica, Spomenica msgr. Antuna Rigonija, 1930., str. 35: Msgr. Rigoni spominje da je novi kip sv. Ivana Nepomuka u Crikvenici podignut zahvaljujući dobrovoljnim priložima vjernika.

Vincenzo Tomsich, *Notizie storiche*, 1886., str. 57 i str. 211: Autor spominje natpis na postamentu kipa sv. Ivana Nepomuka u kapeli pored sušačkog mosta na kojem je bila uklesana datacija i naručitelj skulpture, Riječanin Simeon Adamić.

Irvin Lukežić, „Mostovi na Rječini“, 1996., str. 70: Autor navodi da su riječki isusovci dali podići kip sveca na mostu u blizini Lucinskog vira.

Danko Šourek, *Altarističke radionice*, 2015., str. 247: Autor smatra da su riječki isusovci dali podići kip sv. Ivana Nepomuka u Mošćenicama.

Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura“, 2006., str. 234: Autorice navode da je skulpturu sveca u Pićnu naručio biskup Bonifacije Cecotti.

²⁰¹ Doris Baričević, *Barokno kiparstvo*, 2008., str. 400.

da je riječ o javnim spomenicima koji su dugo vremena bili izloženi vremenskim (ne)prilikama, kipovi su u različitim stupnjevima podlegli djelovanju atmosferilija koje su utjecale na jasnu definiranost linija i oblika nekih detalja. Najbolje su sačuvani primjerci sv. Ivana Nepomuka u Pićnu i u riječkoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije, dok je najlošije sačuvan kip u Pazinu. Riječ je o skulpturi kojoj nedostaju glava i obje ruke, baš kao i njegovom anđelu pratioču, te je zbog duge izloženosti vremenskim uvjetima smanjena vidljivost detalja obrade skulpture. Skulpture koje su se nalazile na mostu u Novom Vinodolskom, u luci i na mostu u Senju, te na mostu u blizini Lucinskog vira danas nisu sačuvane. S obzirom na javnu funkciju kipova sv. Ivana Nepomuka, materijal od kojega su kipovi izrađeni uglavnom je kamen, no dva su primjerka isklesana u mramoru (nestali kip u senjskoj luci, kip u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci). Kipovi su nastali u razdoblju od početka XVIII. stoljeća (najraniji je svečev kip u Senju iz 1704.-1707. godine) do prve polovice XX. stoljeća (crikvenički kip iz 1930. godine).²⁰² Iako autori skulptura nisu poznati, naručitelji određenih skulptura jesu. Riječ je uglavnom o važnijim ličnostima, bili oni bogati mjesni uglednici ili crkvene ličnosti, od nekoliko biskupa do bogatog industrijalca Simeona Adamića. Osim uz mostove i na njima, kipovi sv. Ivana Nepomuka nalazili su se i na trgovima ili uz sakralne građevine i groblja. U Istri su kipovi tako bili smješteni na trgovima, uz crkve i uz groblja, dok su se u Primorju svečevi kipovi smještali pretežno uz i na mostove. Sve skulpture prate tradicionalni ikonografski model prikazivanja sv. Ivana Nepomuka

²⁰² Na postamentima spomenika u Gračišću, Pićnu i Tinjanu datacija je izravno uklesana, dok sam za spomenik u Pazinu navela moguću dataciju u drugu polovinu XVIII. stoljeća. Drugi su spomenici datirani prema navodima u literaturi.

Danko Šourek, *Altarističke radionice*, 2015., str. 247: Autor datira skulpturu u Mošćenicama u 1717. godinu.

Vincenzo Tomsich, *Notizie storiche*, 1886., str. 57 i str. 211: Autor prenosi natpis koji se nalazio na postamentu skulpture sveca kod sušačkog mosta i prema kojem je kip napravljen 1717. godine.

Irvin Lukežić, „Mostovi na Rječini“, 1996., str. 70: Autor navodi da je skulptura sv. Ivana Nepomuka na mostu kod Lucinskog vira nastala u XVIII. stoljeću.

Ivo Marochino, *Grad Bakar*, 1978., str. 161-162: Za kip u Bakru *terminus post quem non* 1804. godine preuzet je na temelju podataka koje prenosi autor.

Bojan Zoričić, *Moj stari Novi*, 2018., str. 48: Autor navodi da kip potječe iz 1836. godine.

Sanja Škrgatić, *Šetnja kroz povijest*, 2012., str. 50: Autorica navodi da je izvorni kip u Crikvenici postavljen 1735. godine, a noviji kip koji ga je zamijenio napravljen je 1930. godine.

Danko Šourek, *Altarističke radionice*, 2015., str. 247: Autor datira kip sv. Ivana Nepomuka u senjskoj luci između 1704. i 1707. godine.

Josip Burić, *Biskupije Senjska i Modruška*, 2002., str. 212: Autor je prenio podatke vezane uz djelovanje biskupa Ivana Antuna de Benzonića, uključujući pritom i posvetu kipa sv. Ivana Nepomuka na mostu u Senju 1741. godine.

odjevenog u odjeću baroknog svećenika-ispovjednika, u reverendu, roketu i mocetu s biretom na glavi. Ponekad se na nekim kipovima pojavljuje i stola. Svetac je uglavnom u stavu adoracije ili kontemplacije raspela koje drži, a u većini slučajeva u drugoj ruci (ponekad u istoj ruci) ima plaminu granu kao simbol mučeničke smrti. Od deset danas sačuvanih skulptura, na polovini njih se uz nogu sv. Ivana Nepomuka pojavljuje mali anđeo. Anđeo prati sveca uglavnom na istarskim skulpturama (Gračišće, Pazin, Pićan), ali i u Trsatu i Rijeci. Budući da mali anđeo pratilac nije dio uobičajenog ikonografskog prikaza sv. Ivana Nepomuka u (javnoj) skulpturi, riječ je dakle o specifičnom atributu koji se ovim područjem najvjerojatnije proširio iz određenog predloška. Skulpture sv. Ivana Nepomuka variraju u vještini kipara koji su isklesali, pa je tako razlika u kvaliteti između određenih primjeraka velika. To se najbolje vidi u pokrenutosti lika sveca i draperije, u izrazu svečeva lica ali i u obradi detalja poput čipke na rubovima rokete. Većina skulptura nema punciranu čipku nego samo urezanu ili uklesanu tako da je na nekim skulpturama zbog duge izloženosti vremenskim (ne)prilikama uzorak ukrasnog poruba teže razaznati. Uzorak dekorativnog poruba rokete također govori o vještini autora skulpture, od jednostavnih uzoraka valovitog motiva ili vitica do kompleksnijih cvjetnih uzoraka čipke puncirane u kamenu.

Od svog postavljanja u javni prostor, skulpture sv. Ivana Nepomuka doživjele su i preživjele brojne događaje, od kojih su neki na njima i ostavili tragove. Na primjeru kipa sveca u Tinjanu, izvorna glava bila je oštećena do neprepoznatljivosti tijekom Drugog svjetskog rata. Kasnije je na njeno mjesto bila postavljena nova glava koju je isklesao kipar amater što je u potpunosti promijenilo sveopći izgled i dojam skulpture te utjecalo na prepoznatljivost sveca. Kao drugi primjer navela bih skulpture u Crikvenici. Nakon premještanja izvorne skulpture sv. Ivana Nepomuka na most, skulptura je tijekom stoljeća bila oštećena ali i popravljena, da bi naposljetku u prvoj polovici XX. stoljeća bila zamijenjena novom skulpturom koja danas stoji u blizini izvornog mjesta gdje je prvotna skulptura bila postavljena. Općenito su na javne spomenike sv. Ivana Nepomuka koje sam obrađivala u istraživanju najviše utjecali ratni sukobi te djelovanje sukobljenih snaga, uz nezaobilazno djelovanje vremenskih uvjeta.

Javni spomenici posvećeni sv. Ivanu Nepomuku bili su podignuti u vrijeme Habsburške Monarhije te zatim Austro-Ugarske Monarhije, preživjeli su nekoliko država, državnih sustava i postali, pod uvjetom da su „preživjeli“, dio lokalnih vizura i domaće baštine.

6. POPIS LITERATURE

1. Josip Antolović, *Duhovni velikani, Sveci Katoličke crkve*, I. dio: siječanj – lipanj, Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1998.
2. Anđelko Badurina, *Hagiotopografija Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2006.
3. Doris Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, 2008.
4. Marijan Bradanović, „Graditeljstvo Vinodola u doba pavlina“, u: *Czriquenicza 1412 - život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, katalog izložbe (Crikvenica, Muzej Grada Crikvenice, 6.7.2012. – 31.1.2013.), (ur.) Nina Kudiš, Crikvenica: Muzej Grada Crikvenice, 2012., str. 61-80.
5. Marijan Bradanović, *Istra iz putnih mapa Pietra Nobilea*, Zagreb: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 2013.
6. Josip Burić, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Gospić, Zagreb: Državni arhiv u Gospiću, Kršćanska sadašnjost, 2002.
7. Andrea Car, Ivica Malatestinić, Ranko Starac et al., *Grad Crikvenica: kamik, more i čovik*, Crikvenica: Grad Crikvenica, 2008.
8. EC [Emilian Cevc], „Ivan Nepomuk“, u: Anđelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [Peto dopunjeno izdanje, prvo izdanje 1979.]
9. Anna Coreth, *Pietas Austriaca*, West Lafayette: Purdue University Press, 2004. [Prvo izdanje 1959.]
10. Crikvenica, Arhiv župe Crikvenica, Spomenica župe Crikvenica msgr. Antuna Rigonija, 23.-24. svibnja 1920., str. 111.
11. Crikvenica, Arhiv župe Crikvenica, Spomenica župe Crikvenica msgr. Antuna Rigonija, 2. studeni 1930., str. 35.
12. Sanja Cvetnić, „Alegorija milosti govora i milosti šutnje Ivana Krstitelja Rangera u Krapini: natpisi i vizualna egzegeza“, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 48, 2005., str. 123-130.

13. Sanja Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb: FF-press, 2020. [Prvo izdanje 2007.]
14. Sanja Cvetnić, „Habsburški politički utjecaji i ikonografija sv. Ivana Nepomuka u Hrvatskoj“, u: *Hagiologija. Kultovi u kontekstu*, (ur.) Ana Marinković, Trpimir Vedriš, Zagreb: Leykam international, 2008., str. 161-167.
15. Sanja Cvetnić, „St. John of Nepomuk on the South-Eastern Border of the Monarchy: Marking the Territory“, u: *Johannes von Nepomuk: Kult – Künste – Kommunikation*, (ur.) Ramona Hocker, Werner Telesko, Beč: Hollitzer Verlag, 2023., str. 291-304.
16. Attilio Depoli, „La cappella di S. Giovanni Nepomuceno al ponte della Fiumara“, u: *Fiume. Rivista semestrale della Società di Studi Fiumani*, anno. II., 1924., I. e II. semestre, str. 14-20.
17. Petar Feletar, *Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana: Prometno-geografska studija o povezivanju Kontinentalne i Jadranske Hrvatske*, Zagreb, Samobor: Meridijani, 2015.
18. Cvito Fisković, „Doprinos biskupa Đivovića dubrovačkoj likovnoj baštini“, u: *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 28 (1990.), str. 71-98.
19. Josip Frančišković, „Stolna crkva u Senju sa zvonikom iz g. 1000.“, u: *Bogoslovska smotra*, vol. 15, br. 4 (1927.), str. 421-436.
20. Erhard Gorys, *Leksikon svetaca*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 2003.
21. Ratimir Gregurić, *GRAĐA ZA POVIJEST CRIKVENICE*, strojopis, Crikvenica, 1941.
22. Marija Ivetić, *Stari znameniti: kapelice i javna raspela središnje Istre*, katalog izložbe (svibanj 1995.), Pazin: Centar za kulturu i obrazovanje Pazin – Etnografski muzej Istre, 1995.
23. Marija Ivetić, Vladimira Paić, „Sakralna barokna skulptura u javnim prostorima središnje Istre“, u: *Anali*, 21-25, (ur.) Božidar Pejković, zbornik radova simpozija „Skulptura na otvorenom“ (Klanjec, 21.-23. svibnja 2003.), Klanjec: Galerija Antuna Augustinčića, 2006.
24. Giovanni Kobler, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume, Volume primo*, Rijeka: Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume, Università popolare di Trieste, 1896.
25. Juraj Lokmer, *Barokni oltari i druga kamena oprema katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Senju*, u: *Senjski zbornik*, vol. 33, 2006., str. 133-192.

26. Irvin Lukežić, „Mostovi na Rječini“, u: *Sušačka revija* 4 (1996.), br. 14-15, str. 67-74.
27. Émile Mâle, *L'art religieux après le Concile de Trente: étude sur l'iconographie de la fin du XVIe siècle, du XVIIe, du XVIIIe siècle, Italie, France, Espagne, Flandres*, Paris: Librairie Armand Colin, 1932.
28. Ivo Marochino, *Grad Bakar kroz vijekove*, Bakar: Gradski muzej, 1978.
29. Radmila Matejčić, „Pavlini na Frankopanskom feudu u Hrvatskom primorju“, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, katalog izložbe (Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 12. 5. – 31. 10. 1989.), (ur.) Đurđica Cvitanović, Vladimir Maleković, Jadranka Petričević, Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str. 223-235.
30. Predrag Miletić, „Kapela sv. Ivana Nepomuka“, u: *Pod Voltun – Glasilo Mjesnog odbora Školjić* 20/21 (2017.), str. 12-13.
31. Bruno Milić, *Bakar : drevni grad na valovima stoljeća*, Bakar: Grad Bakar, 2003.
32. Antonio Niero, „I patroni di Venezia“, u: *Il Culto dei santi a Venezia*, (ur.) Silvio Tramontin, Venecija: Edizioni Studium Cattolico Veneziano, 1965.
33. Stephanie Peršić, *Mletački i srednjoeuropski utjecaji u ikonografiji sakralne baštine XVII. i XVIII. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020.
34. Giuseppe Poglajen, „Memorie cronologiche relative alle chiese e al capitolo di Fiume“, u: *Fiume*. Rivista semestrale della Società di Studi Fiumani, anno. VIII., 1930., I. e II. semestre, str. 106-180.
35. Daniel Premerl, „Oltar sv. Ivana Nepomuka“, u: „Stoljeće opremanja barokne katedrale“, u: *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, (ur.) Katarina Horvat-Levaj, Dubrovnik, Zagreb: Gradska župa Gospe Velike; Institut za povijest umjetnosti, 2014., str. 241-253.
36. Andrija Rački, *Povijest grada Sušaka*, Sušak: Tisak Primorskog štamparskog zavoda d.d., 1929. [pretisak: Rijeka: Skupština općine Rijeka, Izdavački centar Rijeka, 1990.]
37. Louis Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, sv. II, *Iconographie des saints*, G-O, Paris: Presses universitaires de France, 1958.

38. Ivan Roth, *Javni spomenici sv. Ivana Nepomuka u istočnoj Slavoniji*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2016.
39. Ivan Sirovec, *Sveti i blaženi Katoličke crkve za sve dane u godini*, Zagreb: Naklada sv. Antuna, 2011., str. 183.
40. Sanja Škrkrgatić, *Šetnja kroz povijest Crikvenice*, Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, 2012.
41. Danko Šourek, *Altarističke radionice na granici: barokni mramorni oltari u Rijeci i Hrvatskom primorju*, Zagreb: Leykam international, 2015.
42. Pavao Tijan, *Senj. Kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu*, Zagreb: Senjski klub, 1931.
43. Vincenzo Tomsich, *Notizie storiche sulla Città di Fiume – cronologicamente svolte*, Fiume: Stabilimento Tipo-Litografico di Emidio Mohovich, 1886.
44. Tanja Trška Miklošić, „Prilog poznavanju zidnog oslika u crkvi sv. Ivana Nepomuka u Stupniku“, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 54, 2011., str. 167-176.
45. Vladimir Uremović, *Pavlini u Crikvenici*, Rijeka: Adamić, Crikvenica: Ustanova u kulturi „Dr. Ivan Kostrenčić“, 2002.
46. Bojan Zoričić, *Moj stari Novi – Novi Vinodolski, u kronološkim natuknicama*, Novi Vinodolski: Grad Novi Vinodolski, Naklada Kvarner, 2018.
47. Igor Žic, „Kapela Sv. Ivana Nepomuka“, u: *Sušačka revija* 1 (1993.), br. 4, str. 15-16.
48. Igor Žic, „Riječki parkovi i spomenici“, u: *Sušačka revija* 20 (2012.) br. 78-79, str. 63-71.
49. Igor Žic, „Rijeka – od propasti Austro-ugarske do priključenja Italiji (kronologija)“, u: *Sušačka revija* 21 (2013.), br. 84, str. 71-84.
50. Igor Žic, „Riječki mostovi“, u: *Sušačka revija* 25 (2017.), br. 97-98, str. 17-24.

MREŽNI IZVORI

1. 16. Maji, Sanctus Ioannes Nepomucenus, <http://www.liturgialatina.org/martyrologium/15.htm> (zadnje pregledano 10. svibnja 2023.)
2. *300. godina od gradnje kapele sv. Ivana Nepomuka u Rijeci*, svibanj 2017., <https://www.rijeka.hr/300-godina-gradnje-kapele-sv-ivana-nepomuka-rijeci/> (pregledano 12. prosinca 2022.)
3. Archivio apostolico vaticano, <https://www.archivioapostolicovaticano.va/content/aav/it.html> (zadnje pregledano 10. svibnja 2023.)
4. Austrijsko primorje, <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=70826> (pregledano 21. kolovoza 2023.).
5. *Bakar – grad pomoraca*, kolovoz 2022., [https://blog.dnevnik.hr/viatrix/2022/08/1632386216/bakar-grad-pomoraca.html#gallery\[1661198119\]/0/](https://blog.dnevnik.hr/viatrix/2022/08/1632386216/bakar-grad-pomoraca.html#gallery[1661198119]/0/) (pregledano 12. prosinca 2022.)
6. Hrvatsko primorje, https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatsko_primorje (pregledano 21. kolovoza 2023.).
7. Liechtenstein, <https://proleksis.lzmk.hr/34590/> (zadnje pregledano 26. lipnja 2023.)
8. Pazinska knežija, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/283/pazinska-knezija> (pregledano 21. kolovoza 2023.).
9. Pazinska knežija, https://hr.wikipedia.org/wiki/Pazinska_kne%C5%BEija (pregledano 21. kolovoza 2023.).
10. *Predstavljena inicijativa za vraćanje kipa sv. Ivana Nepomuka u kapelu na Sušačkom mostu* (15. svibnja 2017.), <https://www.rijeka.hr/predstavljena-inicijativa-vracanje-kipa-sv-ivana-nepomuka-kapelu-susackom-mostu/> (zadnje pregledano 13. srpnja 2023.)
11. *Riječka kapela sv. Ivana Nepomuka: Rušena je tri puta, a nakon 74 godine na nju je napokon vraćen križ* (10. lipnja 2020.), <https://www.bitno.net/kultura/likovna-umjetnost/rijecka-kapela-sv-ivana-nepomuka-rusena-je-tri-puta-a-nakon-74-godine-na-nju-je-napokon-vracen-kriz/> (zadnje pregledano 20. srpnja 2023.)

12. Senj, Novi, Crikvenica i okolica, <http://croinfo.net/forum/index.php?topic=1942.90> (zadnje pregledano 13. lipnja 2023.)
13. Sochy na Karlově mostě, <https://vanderkrogt.net/statues/object.php?webpage=CO&record=czpr023#ao> (zadnje pregledano 10. svibnja 2023.)
14. Vatikanski tajni arhivi, https://hr.wikipedia.org/wiki/Vatikanski_tajni_arhivi (zadnje pregledano 10. svibnja 2023.)
15. Ljiljana Hlača, *Inicijativa za povratak kipa sv. Ivana Nepomuka u paviljon kod Konta*, Novi list, svibanj 2017., <https://www.novilist.hr/rijeka-regija/rijeka/inicijativa-za-povratak-kipa-sv-ivana-nepomuka-u-paviljon-kod-konta/> (pregledano 12. prosinca 2022.)
16. Jakov Kršovnik, *Križ na replici povijesne kapele: Kapelici vraćen izvorni identitet*, Novi list, lipanj 2020., <https://www.novilist.hr/rijeka-regija/rijeka/kriz-na-replici-povijesne-kapele-kapelici-vracen-izvorni-identitet/> (pregledano 12. prosinca 2022.)
17. Jakov Kršovnik, *Pronađena nepoznata mramorna djela Antonija Michelazzija, najboljeg baroknog kipara u Hrvatskoj*, Novi list, ožujak 2021., <https://www.novilist.hr/ostalo/kultura/pronadena-nepoznata-mramorna-djela-antonija-michelazzija/> (pregledano 12. prosinca 2022.)
18. Ivan Maričić Hrgeša (veljača 2013.) na mrežnoj stranici: <http://croinfo.net/vijesti-regija/8346-srueni-stari-most-u-novom-vinodolskom-i-okolica.html> (zadnje pregledano 2. srpnja 2023.)
19. Goran Moravček, *Muke riječkog Nepomuka*. Mrežna stranica *Fluminensia* (13. listopada 2016.), <http://fluminensia.org/page/3> (zadnje pregledano 11. srpnja 2023.)
20. Vedrana Spadoni Štefanić, *Novi impuls života: Kraj muka za Svetog Ivana Nepomuka*, Primorski Hrvat, svibanj 2020., <http://www.primorskihrvat.hr/bastina/povijest/kraj-muka-za-sv-ivana-nepomuka/> (pregledano 12. prosinca 2022.)
21. Nataša Šegota Lah, *Panoramski pregled likovnog krajolika*. Mrežna stranica *Lica kulturnog identiteta. Kvarnerski baštinski vremeplov*, <http://www.kvarner.hr/kultura/likovnost.html> (pregledano 12. prosinca 2022.)

22. Igor Žic, *Riječki parkovi i spomenici*, Radio Gornji grad – Regionalni časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja u prijelomu epohe, rujan 2012.,
<https://radiogornjigrad.wordpress.com/2012/09/18/igor-zic-rijecki-parkovi-i-spomenici/>
(pregledano 12. prosinca 2022.)
23. *Rijeka: Vraćen križ na kapelu Sv. Ivana Nepomuka*, lipanj 2020., <https://www.braniteljski-portal.com/rijeka-vracen-kriz-na-kapelu-sv-ivana-nepomuka/> (pregledano 12. prosinca 2022.)
24. *Srušeni stari most u Novom Vinodolskom*, veljača 2013., <http://croinfo.net/vijesti-regija/8346-srueni-stari-most-u-novom-vinodolskom-i-okolica.html> (pregledano 12. prosinca 2022.)
25. *Vraćen križ na kapelu Sv. Ivana Nepomuka*, Informativna katolička agencija (lipanj 2020.),
<https://ika.hkm.hr/novosti/vracen-kriz-na-kapelu-sv-ivana-nepomuka/> (pregledano 20. srpnja 2023.)

7. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

Slika 1. Jan Brokoff, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1683., Karlov most, Prag; Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c4/Jan_Nepomucky.jpg (zadnje pregledano 27. kolovoza 2023.)

Slika 2. Joseph Emanuel Fischer von Erlach, Johann Joseph Würth, Antonio Corradini, Oltar i grobnica sv. Ivana Nepomuka, 1736., Katedrala sv. Vida, Prag; Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/St._Vitus%27s_Cathedral%2C_Prague_Castle%2C_Tomb_of_St._John_Nepomuk%2C_1736_%282%29_%2826115854092%29.jpg (zadnje pregledano 27. kolovoza 2023.)

Slika 3. Karta obrađenog područja s označenim GPS lokacijama spomenika posvećenih sv. Ivanu Nepomuku; Izvor: Google karte; Obradila: Nina Stropnik, 2023.

Slika 4. Neznani autor, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1805. godina; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 5. Uklesani natpis na prednjoj strani postamenta kipa sv. Ivana Nepomuka; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 6. Naknadno isklesana glava sveca; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 7. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, Pazin; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 8. Postament skulpture s uklesanom godinom i malenom nišom; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 9. Neznani kipar (radionica Antonija Michelazzija?), Kip sv. Ivana Nepomuka, 1778. godina; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 10. Neznani kipar, Mali anđeo uz nogu sv. Ivana Nepomuka, 1741. godina; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 11. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1741. godina; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 12. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1717. godina; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 13. Neznani fotograf, Granica Sušak – Rijeka, 1925. godina; Izvor: Goran Moravček, *Muke riječkog Nepomuka*. Mrežna stranica *Fluminensia*, <http://fluminensia.org/page/3> (zadnje pregledano 11. srpnja 2023.)

Slika 14. Kopija kapele sv. Ivana Nepomuka danas; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 15. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, Trsat; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 16. Neznani kipar, Anđeo uz nogu sv. Ivana Nepomuka, Trsat; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 17. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, Rijeka; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 18. Neznani fotograf, Kip sv. Ivana Nepomuka s ukrasnim aplikacijama, kraj XIX./početak XX. stoljeća; Izvor: Bruno Milić, *Bakar : drevni grad na valovima stoljeća*, Bakar: Grad Bakar, 2003., str. 107.

Slika 19. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, prije 1804. godine; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 20. Felice Stefano de Verneda, Tlocrt crikveničkog samostana, 1756. godina; Izvor: Sanja Škrgatić, *Šetnja kroz povijest Crikvenice*, Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, 2012., str. 21.

Slika 21. Most preko Dubračine s vidljivim kipom sv. Ivana Nepomuka i kamenim piramidama, kraj XIX./početak XX. stoljeća; Izvor: <http://croinfo.net/forum/index.php?topic=1942.90> (zadnje pregledano 13. lipnja 2023.)

Slika 22. Natpis na postamentu; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 23. Reljef raspetoga Krista na postamentu; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 24. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka, 1735. godina; Izvor: snimila Nina Stropnik, 2023.

Slika 25. Neznani kipar, Kip sv. Ivana Nepomuka u grobljanskoj kapeli, 1930. godina; Izvor: snimio Slavko Matejčić, 2012.

Slika 26. Kameni blok s mosta s natpisom posvećenim sv. Ivanu Nepomuku, Izvor: snimio Bojan Zoričić, 2023.

Slika 27. Neznani fotograf, Kip. sv. Ivana Nepomuka na mostu preko Ričine, prije 1943. godine; Izvor: Bojan Zoričić, *Moj stari Novi – Novi Vinodolski, u kronološkim natuknicama*, Novi Vinodolski: Grad Novi Vinodolski, Naklada Kvarner, 2018., str. 49.

Slika 28. Pavao Tijan, Mapa grada Senja. Kip sv. Ivana Nepomuka u luci označen je brojem 89 (crveno zaokruženo); Izvor: Pavao Tijan, *Senj. Kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu*, Zagreb: Senjski klub, 1931.

8. SUMMARY

St. John of Nepomuk is a Czech saint whose veneration spread in the 18th century after his canonization (1729). The importance of the saint was especially acknowledged by the rulers of the Habsburg Monarchy as a part of devotions known as *pietas austriaca*. Apart from the usual iconographic meaning of the saint, in the area that was under the rule of the Habsburgs, St. John of Nepomuk also had political significance and informally marked the borders of the Habsburg territory. This Master's Thesis focuses exclusively on public sculptures of St. John of Nepomuk in Istria and the Croatian Littoral, the territory that belonged to the Habsburg Monarchy. Based on the available literature and field research, the Master's Thesis provides an overview of the known public sculptures of St. John of Nepomuk in Istria and the Croatian Littoral as an important part of political hagiotopography. The introductory part talks about the iconography and hagiography of the saint, providing information about historical events and the legend surrounding St. John of Nepomuk. Main reasons for the spread of his cult are explained in the overview of the veneration of St. John of Nepomuk. They must inevitably be seen from a political perspective; from the impact of the decisions made during the Council of Trent to the importance St. John of Nepomuk had as part of pious practices promoted by the rulers of the Habsburg Monarchy. The Jesuits also played an important role in spreading the cult of St. John of Nepomuk. Although St. John of Nepomuk had been the topic of research in other parts of Croatia, there is no research on the monuments mentioned in the Thesis in which they are united as a complete corpus. So far only individual studies and reviews have been made. The largest part of the Thesis is devoted to the catalogue description of the public sculptures of the saint, complemented by pictorial contributions when possible. The final part of the Master's Thesis draws a conclusion based on the catalogue description and understanding of the saint's history and iconographic representation, all while taking into account his political significance.

Key words: St. John of Nepomuk, Istria, Croatian Littoral, public monument, sculpture, political hagiotopography, Habsburg Monarchy, *pietas austriaca*.